

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता ।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA

वर्ग संख्या

Class No.

पुस्तक संख्या

Book No.

रा० पु०/ N. L. 38.

Te

494.8135

Ve 416

MAILED—810—60/1240111 N. L. 38.

TELUGU GRAMMAR

FOR THE USE OF SCHOOLS

BY

T. VENKAYYA.

ఆంధ్ర వ్యాకరణము.

డా. వెంకయ్య చౌదరి

చేయఁబడినది.

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రింట్ చేయఁబడినది.

1916

Authorized by the Director of Public Instruction.

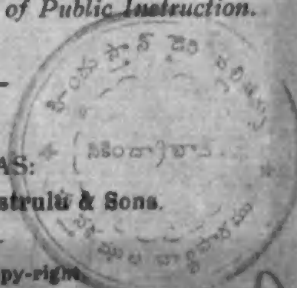
MADRAS:

Y. Ramaswamy Sastrulu & Sons.

Government Copy-right

All Rights Reserved.

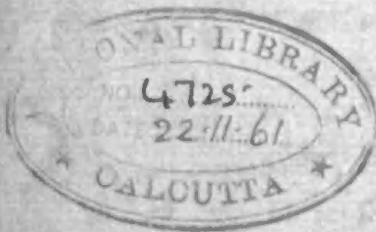
Third Edition.—5,000 Copies.

4750

Te
494.8135
V. 416

SHELF LISTED

B

హల్లులు 3ర.

క ఖ గ ఘ జ, చ ఛ జ ఝ ఞ, ట త డ ఢ ణ, తే థ ద ధ న

ప ఫ బ భ మ, య ర ల వ

శ ష స హ శ

కకారము మొదలు మకారముదనుకనుండు వర్ణములు

స్వర్ణము లనఁబడును.

ఇవి యైదువర్ణములుగా భాసింపఁబడును.

క ఖ గ ఘ జ.....కవర్ణము.

చ ఛ జ ఝ ఞ.....చవర్ణము.

ట త డ ఢ ణ.....టవర్ణము.

తే థ ద ధ న.....తవర్ణము.

ప ఫ బ భ మ.....పవర్ణము.

య ర ల వ.....ఇవి అంతేష్ఠములనఁబడు.

శ ష స హ.....ఇవి ఉష్ఠములనఁబడు.

అలక ఖ గ ఘ జ హః...వీనికి ఉత్పత్తిస్థానము కంఠము.

ఇ-ఈ-చ-ఛ-జ-ఝ-ఞ-య-శ.....తాలువులు.

ఋ-ౠ-ట-త-డ-ఢ-ణ-ష.....మూర్ధము.

ఞ్-త-తే-థ-ద-ధ-న-ల-స.....దంతములు.

ఉ-ఊ-ప-ఫ-బ-భ-మ.....ఓష్ఠములు.

ఇ-మ-జ-ణ-న.....నాసిక.

౧ ఐ.....వీనికి ఉత్పత్తిస్థానము కంఠతాలువులు.
 ౨ ఔ.....కంఠోష్ఠములు.
 ౩.....దంతోష్ఠములు.
నాసిక.

౭. ప్రాకృతభాషకు వర్ణములు ౪౦.

అచ్చులు ౧౦.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఓ అం అః

హల్లులు ౩౦.

క ఖ గ ఘ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న
 ప ఫ బ భ మ య ర ల వ శ హ ళ.

కొఱవడిన వర్ణంబులు ౧౦.

ఋ ఋ ఌ ఌ ఐ ఐ ఔ ఔ ఐ ఐ శ ష.

౮. దేశ్యతద్భవాత్మక మగునాంధ్రభాషకు
 వర్ణంబులు ౩౬

అచ్చులు ౧౪.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఏ ఐ ఓ ఓ ఔ ఔ ఐ ఐ

హల్లులు ౨౨.

క గ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద న ప బ మ
 య ర ల వ శ హ ళ.

౧౧. పూర్ణము ఖండము అని అనుస్వారము ద్వివిధము.

పూర్ణమును ఖండమును ఒక్కొక్కటియు సిద్ధము సాధ్యము నని ద్వివిధము.

ఆండము-చండము.....సిద్ధపూర్ణోదాహరణములు

చెందోవ-కెందమి.....సాధ్యపూర్ణోదాహరణములు.

కలఁగి - తొలఁగి.....సిద్ధఖండోదాహరణములు.

వచ్చెఁగమలాత్ముఁడు

మెచ్చెఁదామరసాత్ముఁడు. } సాధ్యఖండోదాహరణములు.

౧౨. బిందువుతత్వమవ్యతిరిక్తము లయినయాంధ్రశబ్దముల యందుఁ బరుష సరళంబులకు ముందుగా నుండునుగాని తక్కిన వర్ణములకు ముందుగా నుండదు.

౧౩. హ్రస్వముమీఁదనున్న అరసున్న వైకల్పికముగానిండు సున్న యగును. ఉ. కలఁగి-కలంగి. చెలఁగి - చెలంగి దీర్ఘము మీఁదఁ గలిగినది అరసున్న గానై యుండును. ఉ. తాఁజెప్పెనే జదివితీ.

౧౪. అట-ఇక-చుఁడు అను శబ్దంబులందక్క మొదటి హ్రస్వంబుమీఁద అరసున్న యుండదు.

అభ్యాసము

ఈ క్రింది శబ్దములలోని సిద్ధ సాధ్య బిందువులను చెప్పుము-
లేక - వ్రాయుము.

ముందు - గొంది- పంట - చుంచు- చెంక - చెంచు-చెంక
రము - చేత రాసి - కలత - జంగము- వెలుగు- పాడి-పా-
తు- గండము- చేప- చెంగలువ- కెందర్లు- పొంబనటి- నేత
గాడు - వచ్చెగమలాక్షుడు - చూచెదమ్ములను.

గ, య - ర - ల - వ ఈ యక్షరములు లఘువులు అల-
ఘువులు అని రెండు విధములు గలవి.

అచ్చుకంటఁ బరమయిన అచ్చునకు వచ్చిన యకారము
లఘువు. ఉ. (మేన-అ-త) మేనయ-త.

తక్కినది అలఘువు. ఉ. చాయ - కాయ - బయలు - మొ.

అరదము-అరుదు - ఇత్యాదులయందలి రేఫము అలఘువు.

కలత - చలము - వలస - ఇత్యాదులయందలి లకారము
లఘువు.

బహువచనము పరమయినప్పుడు - ర - ల - డ-ఈ వర్ణము
లగు ఆదేశముగావచ్చిన శకారము అలఘువు. ఉ. వల్లు-గొల్లు-
పాల్లు - త్రాల్లు - మొ.

ప్రథమమింది పకారమునకు ఆదేశముగా వచ్చిన పకారము
లఘువు. ఉ. (రాముడు పలికె) రాముడు పలికె. (చెట్టు పడె)
చెట్టుపడె. మొ

తక్కినది అలఘువు. ఉ. చేప-కావరము. మొ.

యలవలకు లఘుత్వాలఘుత్వములు సంస్కృత ప్రాకృత
వ్యాకరణములయందును గలవు. రేఫము తెనుగుభాషయందు
మాత్రము ద్వివిధము.

అభ్యాసము.

ఈ క్రింది పదములనుండు లఘుత్వాలఘువులయిన యలవల
నేర్పరింపుము.

నాయము - సోయగము - చీయనుట - రామయ - చేయి
యిచ్చెను-గురుతు-తెరగు - తరకలు - చారపప్పు - రాయంచ-
రాలుట - రారా - పోరా - తొలుకరి - నిలుకడ - కులుకుట-
రాల్లు - బల్లు - కోల్లు - వల్లు - సిల్లు - వడియము - వరుస-వడినె-
వాకిలి - నారువోసినవాడు నీరువోయకమానడు - అతడు
వడియె.

౧౬ భూతార్థకక్రియాపదములయందును తథ్యార్థకక్రియాపదములయందును నుండు యకార మెత్వము గలది. భూ-ఉ. కనియె-చనియె. త - ఉ. కనియెడు-చనియెడు. కనియెడు - చనియెడు.

౧౭. ఉయ్యెల - పయ్యెద - తాయెతు ఈ మూడు శబ్దములయందున్న మధ్య యకార మెత్వముగలది.

౧౮. ఆంధ్రభాషయందుఁ బ్రధానిని యకార యకార శకారములును-ఉ డా బ ట వీనితోఁ గూడిన వకారంబును లేవు. ఉ. ఇతఁడు-ఈతఁడు-ఉయ్యెల-ఉంగరము - డారు - టిగిరము. మొ.

౧౯. తాలవ్యములు - దంత్యములు అని చజలు రెండు విధములు గలవి.

ఇ ఈ ఎ ఏ వీనితోఁ గూడినవి తాలవ్యములు. ఉ. చిగురు-చీర - చెంగు - చేప; డిగి - డీతము - డెముడు - డేగులు.

అ ఆ ఉ డా బ ట డౌ వీనితోఁ గూడినవి దంత్యములు.

ఉ. చవి-చాన - చుట్టము - చూపు - చొప్ప - చోటు - చొక ; జత-జాతర - జాన్ను - జాదము - జొంచము - జోలి - జోకు.

సంస్కృత ప్రాకృతములయందుఁ దాలవ్యములేకాని దంత్యములు లేవు.

౨౦. దంత్యతాలవ్యములైన చ జ ల కు యలిప్రాసములయందు మైత్రిగలదు.

ఉ. దేదరేటిబంగారుజలరుహంబులతూండ్లు - రాచవారు వడసి రాచరించి.

అభ్యాసము.

ఈక్రింది పదములనుండు దంత్యతాలవ్య చజలను వ్రాయుము-లేక-చెప్పము. చుక్క-చీమ-చొక్కము - జల్లెడ - జాణ-జాన్ను-జడ్డిగము-జిత్తు-జంతిక-జూటు - చయ్యన - చలి జిలకణ-జల్లేడు-జల్లి - జేన-జొంపము-జొన్నలు.

సంజ్ఞలు.

౨౧. స్త్రాతిపదికము. నామము. ఉ. రామ - కృష్ణ - గోవింద. మొ.

స్త్రత్యయము వర్ణకము. ఉ. డు-ము-వు-లు, మొ.

ధాతువు క్రియ. ఉ. పోషించు-భరించు-కొట్టు-లిట్టు. మొ.

అచ్చులు ప్రాణములు. అనుస్వారము బిందువు. ఏ ఓ లు వక్రములు. ఏ ఔ లు వక్రతమములు.

హల్లులు స్త్రాణులు. క చ ట త ప లు పరుషములు. గ జ డ ఢ డ బ లు సురభములు. తక్కినవర్ణములు స్థిరములు. నకారము ద్రుతము.

౨౨. సుబంతములు-తిజంతములు - క్త్వాంతములు - తుము
 న్నంతములును ఈభాషయందుఁ బ్రయోగింపఁ దగవు. సు -
 ఉ. రామః-కృష్ణః మొ. తి-ఉ. భవతి-యతి. మొ. క్త్వా -
 ఉ. భుక్త్వా-త్యక్త్వా. మొ. తు-ఉ. గంతుమ్-యాతుమ్. మొ.

౨౩. అవి అనుకరణమందుఁ బ్రయోగింపనగును. రామః
 అని-భుక్త్వా అని-గంతు మని. మొ

౨ రకాలు ద్రుత ప్రకృతికములు అని తెనుఁగుశబ్దములు
 రెండు విధములు గలవి.

ద్రుత మంతమందు లేని శబ్దములు కళలు. ఉ-దు-ము-వు-
 లు అనుప్రథమావిభక్తియు, కూర్చి-కై-చట్టి-యొక్క విభక్తు
 లును, పోషించిరివి, - పోషించిరి ఇత్యాది మధ్యమపురుష
 క్రియలును, పోషించుచున్నార-పోషించిరి ఇత్యాది రేఫాంత
 క్రియలును, పోషించుచున్నాము, పోషించితిమి ఇత్యాదిమాం
 తక్రియలును, ఇంచుక-కొంచెము ఇత్యాది కించిదర్థకములును,
 బలి-తావురె ఇత్యాది ప్రశంసనాథకములును, ఔర - ఆహ
 ఇత్యాది ఆశ్చర్యాధకములును, అక్కట - కటకట ఇత్యాది
 సంతాపాధకములును, అప్పుడు అనుతదార్థకమును, ఎప్పుడుఅను
 యదార్థకమును, ఏమి అను కిమర్థకమును, అ-ఎ-ఏ అను ఏవా

ర్థకములును, ఊరక - మిన్నక-అను తూర్కీమర్థకములును, కద-
కదా అను కిలార్థకములును, నులించి-నులించక ఇత్యాదిక్వార్థక
ములును. మొ.

ద్రుతమంతమందుఁగల శబ్దములు ద్రుత ప్రకృతికములు.

ఉ. రామునిచేతఁ - రామునియందుఁ - కనెఁ - వినెఁ - మొ.

అభ్యాసము.

ప్రాతిపదికమునకుఁ జేరేమి ? వర్ణకమన నెట్టి ? క్రియ లెవ్వి ?
బిందువననేమి ? సరళములెవ్వి ? పరుషములెవ్వి ? ఆంధ్రమున
ప్రయోగింఁగూడని పదములెవ్వి ? అని ఎట్లు ప్రయోగింప
వగును ?

వాడు-వానిఁ - చెట్లు - తోటఁ - చనెఁ - ఈనుఁ - అన్ని-
ఇందు ద్రుత ప్రకృతికములెవ్వి ? కళ లెవ్వి ?

కళలకు గ్రంథమందుఁ జెప్పిన మోహన నీ క్రిందిపదము
లకుఁ జేర్చును వ్రాయుము. లేక-చెప్పుము. చూచితిమి - వచ్చు
చున్నారు-కటకట-బరీ-మిన్నక - కద-అచ్చడు - చూచెదవు -
కూర్చి-శబ్ద-ఏమి-ఎ-అ-కొంచెము.

౨౧. తద్భవము-తత్సమము - దేశ్యము - గ్రామ్యము అని ఆంధ్రభాష నాలుగువిధములు గలది.

సంస్కృత ప్రాకృతంబులవలనఁ బుట్టినది తద్భవము.

సంస్కృత ప్రాకృత భాషాసమము తత్సమము.

లోకవ్యవహారసిద్ధము దేశ్యము.

లోకవ్యవహారసిద్ధమై శాస్త్రవిరుద్ధమైనది గ్రామ్యము.

౨౨. తద్భవమనఁగా వర్ణలోప వర్ణాగమ వర్ణవ్యత్యయములను శాస్త్రప్రకారము పొంది వ్యవహరింపఁబడునది.

అది సంస్కృతభవము ప్రాకృతభవ మని ద్వివిధము.

ఉ. చందురుఁడు-సంద్రము ఇవి మొ. సంస్కృతభవములు.

ఉ. జవడము-కించు ఇవి మొ. ప్రాకృతభవములు.

౨౩. తత్సమ మనఁగా ఆంధ్రవిభక్తివల్లనైనవికారముగలది.

అది సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమమని ద్వివిధము.

ఉ. రాముఁడు-శంభువు ఇవి మొ. సంస్కృతసమములు.

ఉ. సిరి-రాణి ఇవి మొ. ప్రాకృతసమములు.

౨౪. దేశ్యము-ఆంధ్రదేశ్యము-అన్యదేశ్యము-అని ద్వివిధము.

ఉ. తల్లి-తండ్రి ఇవి మొ. ఆంధ్రదేశ్యములు.

అన్యదేశ్యముఆంధ్రవర్ణయుక్తము-అనాంధ్రవర్ణయుక్తము-అని ద్వివిధము.

ఉ. తావి - మోవి ఇవి మొ. అంధ్రవర్ణయు క్తములు.

ఉ. తావు - తవర ఇవి మొ. అనాంధ్రవర్ణయు క్తములు.

౨౯ - గ్రామ్యము నింద్యగ్రామ్యము - అనింద్యగ్రామ్యము
అని ద్వివిధము.

ఉ. వస్తాడు-పోతాడు-ఇవి మొ. నింద్యగ్రామ్యములు.

ఉ. కఱకంతుడు - ప్రాణగోష్ఠము ఇవి మొ. అనింద్య
గ్రామ్యములు.

౩౦. ఈభాషయందు కవిసమయ సిద్ధంబైనపదము ప్రయో-
గింపవలయును.

అభ్యాసము.

ఈ దిగువ నుదాహరించిన పదములందుతల్పమ తద్యవదేశ్య
గ్రామ్యములను వివరింపుము.

వపదము-జగత్తు - ఇంగలము - పాలు-చూచేని- జన్నము-
ఖడ్గము-వ్రాస్తాడు-తల్లి-గృధ్రము - గద్ద-నిద్దుర - గుడి- కోట-
వేట - గాదిలి - సుద్ది- వెన్నుడు-జన్నిదము-పన్నిదము-కవా-
టము - తావు - లక్క - వడుగు - భువి - విద్య-సాము-లక్ష్మి.

సంజ్ఞాచరిచ్చేదము సంపూర్ణము.

— సంధిపరిచ్ఛేదము. —

౧. ఇకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధిబహుళము.
ఉ. మేన త్త-మేనయ త్త;చింతాకు-హంసయేది-చెలువుఁడయిట
రమ్ము. మొ.

౨. మధ్యమపురుషంబునందు ఇకారమునకు అచ్చుపరం
బగునపుడు సంధి నిత్యము. ఉ. నేవించితి వచ్చ్యతుని. మొ.

౩. ప్రథమోత్తమపురుషంబులయందు సంధి వైకల్పికము.
ఉ. వచ్చి రమరులు-వచ్చిరియమరులు- వచ్చితిమిపుడు-వచ్చితిమి
యిపుడు. మొ.

౪. క్షార్థక ఇకారమునకు సంధి లేదు. ఉ. వచ్చియిచ్చెను-
చేసి యడిగెను. మొ.

౫. అది- అవి-ఇది-ఇవి-ఎది- ఎవి-ఏది-ఏవి అను నీశబ్దముల
యందలి ఇకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి వైకల్పిక
ము. ఉ. అదేమి-అదియేమి. మొ.

౬. ఏమి మొదలగు శబ్దంబుల ఇకారంబునకు అచ్చుపరం
బగునపుడు సంధి వైకల్పికము. ఉ. ఏమయ్య- ఏమియయ్య-హరి
కిచ్చె-హరికినిచ్చె-మఱేమి-మఱియేమి. మొ.

౭. ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి నిత్యము.
ఉ. రాముఁ డతఁడు - సోముఁ డితఁడు మొ.

౯. ప్రథమేతర విభక్తులయందుండు ఉకారమునకు సంధి వైకల్పికము. ఉ. నన్నేలే-నన్నునేలే. నాకొఱకిచ్చె - నాకొఱకు నిచ్చె-నా కనురక్తుడు - నాకు ననురక్తుడు-నాయం దనురక్తి-నాయందు ననురక్తి. మొ.

౯. నన్ను మచ్చులకు క్విత్వ లోపంబునందు సంధి లేదు. ఉ. ననునేలే - మమునేలే.

౧౦. వర్తమానార్థక చువర్తక ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి వైకల్పికంబు. ఉ. వచ్చుచుండెగా - వచ్చుచు నుండెగా. మొ.

౧౧. వాక్యవిరామమందు ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి లేకున్న ను దోషంబులేదు. ఉ. పడగనున్న హనుమ భయవిహ్వలుడుగాడు - అరదమునకు. మొ.

౧౨. పరిమాణార్థక మయిన ఎడు వర్తకము పరంబగునపుడు సమస్తప్రాణములకు సంధి నిత్యము. ఉ. బారెడు - పుట్టిడు-తూపెడు - గోనెడు. మొ.

ఈ ఎడు పరంబగునపుడు దోసిలి మొదలగు శబ్దములయందున్న లివర్ణమునకు లోపము నిత్యముగా నగును. ఉ. దోసెడు-గుప్పెడు-పట్టిడు-పిడికెడు. మొ.

౧౩. ఆ-ఈ-ఊ-వ-ఐ-ఓ-ఔ ఈ యచ్చుల కచ్చులు పరంబులగునపుడు సంధిరాదు. పరమయిన అచ్చునకు యకారము

వచ్చును ఇదియె లఘు యకారము. ఉ. మా యావు-మియి
ల్లు- కుహళాయనియె- రేణుండ- మైయెఱపు- రోయివి- గ్లా
యుదయించె. మొ.

ఆభ్యాసము.

ఈదిగువనుదాహరించిన వాక్యములయందలి సంధులకు నిమి
త్తములయిన సూత్రములను వ్రాయుము- లేక- చెప్పుము.

వాడు చేయకుండఁడు-నీవు చేసితివని వింటిని - వారు వచ్చి
రని చెప్పితిరి-లేప్పుననమాట చెప్పితివి-అ దేమి-వారు మేముచూ
చితిమనిరి-ఇ దెవరే - రాజు బ్రాహ్మణలకొఱ కుపాయనమిచ్చెను-
నిన్న డుగుటకంటె నూరకుండుట మేలు - చూచుచుండినవా
రెవరు - వారియందట్టిగుణములు లేవు - పుటికొడు బియ్యము
కొనిపోయెను - రాముఁడ యిందగుడుము - మీ యాపదలు
విడిచినవి.

౧౮. ఏనిశబ్దముయొక్క ఇకారమునకులోపము వైకల్పికము
గానగును. ఉ. రామునేఁ గొల్చెద-రామునేనిఁగొల్చెద. మొ.

౧౯. పర్తమానార్థకచువర్ణకము పరమగునపుడు నుదర్ణము
యొక్క ఉకారమునకు లోపము వైకల్పికముగ నగును. ఉ.
అనుచు-అన్పు - వినుచు - విన్పు-అ నకారమునకు నిందుసున్న

వైకల్పికముగా నగును. ఉ. అంచు - వించు. మొ. చనుచు-
పూనుచు ఇత్యాదులయందు కలుగదు.

౧౬. సమాసమందు అది - అవి శబ్దముల ఆకారమునకు
లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. గొప్పది-గొప్పయిది-నీది-
నీయిది - నీవి - నీయవి. మొ.

౧౭. అపుడు - ఇపుడు - ఎపుడు అను నీశబ్దముల పువర్తము
యొక్క ఆకారమునకు లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ.
అపుడు - అప్పు - ఇపుడు - ఇప్పు - ఎపుడు - ఎప్పు.

౧౮. ఆప్రేడితమందు మొదటిపదమునకు అచ్చువరంబగు
సపుడు అంత్యవర్ణము లోపించును. ఉ. ఓహోహో-ఓహోరా.
మొ.

ఆప్రేడితమనగా రెండుమాటలు లుచ్చరించుమాట.

౧౯. నమః ప్రభృతి శబ్దములకు అనుకరణంబునందు విస
ర్ణము లోపించును. ఉ. రామాయనమ యనియె - త్వమేవగతి
యనియె. మొ.

౨౦. నమశ్శబ్దమునకు ఓత్వంబును నగును. ఉ. రామాయ
నమో యనియె.

అనుకరణమనగా అనుభాడువుతోఁ జేర్చి చెప్పట.

౨౧ ద్రుతప్రకృతికమునకు సరళవర్ణము సరమగుసపుడు
ఆద్రుతమునకు లోపస్వత్వపూర్ణ బిందుశ్లేషములలో నేడై

నను, స్థిరము పరమగునపుడు బిందువు తప్ప కడమ మూటిలో నేదైనను వచ్చును. ఉ. వచ్చె గదాధరుడు - వచ్చెను గదాధరుడు-వచ్చెంగదాధరుడు - వచ్చెన్దదాధరుడు; ఇచ్చెధనము-ఇచ్చెనుధనము - ఇచ్చెన్దనము. మొ.

౨౨. ప్రథమ హ్రస్వంబుకంటఁ బరంబుగ నర్థబిందువును-నకారలోపంబును గలుగవు. ఉ. చెంగల్వ-కదోయి. మొ.

౨౩. అచ్చు వరం బగునపుడు ద్రుతంబునకు లోపంబునైపంబులు గలుగవు ఉ. అనవుడు నిట్లు - నావుడు నాతడు-చేయనున్నాడు. మొ.

౨౪. సమాసంబులందంట ద్రుతంబునకు లోపంబుగలుగును. ఉ. ఎల్లపాపములు. మొ.

౨౫. సమాసమందు ద్విత్వసహితములయిన-ను-లువర్ణముల ప్రథమాక్షర లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. కన్నుదోయి-కనుదోయి-ముల్లుకంప-ములుకంప. మొ.

అచ్చువరంబగునపు డీలోపంబులేదు. ఉ. మిన్నేలు - కన్నాకు. మొ.

౨౬. ఒకానొకచోట నితరస్థలమందును నీలోపంబు గలుగును. ఉ. ఇల్లునేరె-ఇలునేరె - కన్ను మూసె-కనుమూసె. మొ.

౨౭. వాక్యంబుల తుదనుండెడి పదంబుల ద్రుతంబునకు లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. అలరెనెత్తావి కేలేవనా గ్రసీమ - సాత్యవతేయుగోద్భవ. మొ.

౨౮. పదంబుల నడుమనుండెడు - న - ల - డ మొదలగు వర్ణంబులకంటె బరంబగు ఉకారమునకు లోపము వైకల్పికముగా నగును ఉ! పునుక - పున్న, కినుక - కిన్న, చిలుక - చిల్ల, కడుపు - కడ్పు. మొ.

౨౯. మఱికొన్ని యచ్చులను: బ్రహ్మణికప్రయోగముల వలన లోపంబు వైకల్పికముగాఁ గానఁబడుచున్నది. ఉ. ఉనిక-ఉన్ని, కలిక-కల్లి, బుడిపి-బుడ్పి, ఉంగరము-ఉంగ్రము. మొ.

అభ్యాసము.

ఈ క్రిందివాక్యములలో నుండు ద్రుతలోపాదులకు నిమిత్తములయిన సూత్రములను వ్రాయుడు.

వానినే నిన్నేనంపినఁ గార్యమగును - వ్రాయుమనుచు నేఁ జెప్పితి మంచెదన్పు వాడు పల్కె-వచ్చునంచు నేజూచితి-మా మిడికాయలు గొప్పవి-నివ్వుకాయలు చిన్నయవి - వాడెప్పు చెప్పినమాటలు వినెడు - బెరొర యెంతమాట పుట్టెను-బ్రాహ్మణాయనమ యనియె-నమోనా రాయణాయయనుచు భక్తులు పల్కిరి - వచ్చె నల్లనిదొర - చూచెను లక్ష్మణుడు - నిల్చెం

కారవముతోడ - నవ్వెనైలివెల్ల వాఱ - చెంగలువలు గోసి
కన్దోయినద్దుకొనియె-వానియాకృతి యందమయినది - నేవీంతు
ననంతుని-ములుకంఁ పైవ్రేసిన వస్త్రముమెల్లన వెలార్పుము -
కనుగవ లెరియంగఁగార్చిచ్చుచూచె - మిన్నేటిజలములు పన్ను
గాఁదెచ్చి-వానిఁగొల్పెదను-నిన్ను నమ్మెదను - కిన్నతోడఁబొడ
గనె - ఉంగ్రము చిటికెనవ్రేల నుంచుము.

30 తథర్థార్థక క్రియాజన్యవిశేషణముయొక్క ఉకార
మునకు అచ్చు పరంబగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగా
వచ్చును. ఉ. వచ్చు నచ్యుతుఁడు - వచ్చెడు నచ్యుతుఁడు. మొ.

31. షష్ఠీసమాసమందు ఉకారాంత పదమునకు అచ్చు
పరంబగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగావచ్చును. ఉ. రాము
నాజ్ఞ - మోమునందము.

32. ఋకారాంతపదంబునకు నట్లయగును. ఉ. విధాతృ
నాజ్ఞ - దాతృనాదార్యము. మొ.

33. సమాసమందు ఉకారాంత పదములకు పరుషసరళం
బులు పరంబులగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగా వచ్చును
ఉ. గంధుంగోయిల - తభుకుంజెక్కులు - మురువుండెక్కులు -
సొగసుండలిరులు - అలరుం జొంపములు. మొ.

ఈ నకారాగమము అంధ-కూర్చి-పట్టి విభక్తులు పరంబు
లగునపుడు చేసి పరంబగునపుడును తన వర్ణకర్మబు పరంబగు

నప్రదును పుంపాస్విని వికారంబులకంఠ బరంబుగను వచ్చును. ఉ. వనమునందు-వన్నముంకూర్చి జపము-జ్ఞానముంబట్టి మోక్షము-భక్తి జేసిజ్ఞానము-చక్కందనము-సరసంపుంబలుకులు. మొ.

38. సమాసములయందు ఉకారాంత పదంబులకు అజాదులగు సమానాధికరణ శబ్దంబులు పరంబులగునప్రదు టకారం బంతాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. చిగురుటాకు - కఱకు టమ్ము మొ. చిగురాకనియుం గలదు.

ఈ అగమంబు అసమానాధికరణంబులందును గలుగును. ఉ. వేల్పుటావు. మొ.

39. కర్తృధారయసమాసమునందు అలుశబ్దము పరంబగు నప్రదు ఉకారంబును దానిమీఁద రేఫాగమంబును వచ్చును. ఉ. ధీరురాలు - గుణవంతురాలు. మొ.

ఉకారంబు దేశ్యంబులం జూచుగాఁ గలుగదు. ఉ. పేదరాలు-బాలింతరాలు; పగతురాలు. మొ. కొన్నియెడల ముందుండిన ఉకారంబుమీఁద రేఫాగమము మాత్రము గానంబకుచున్నది. ఉ. గొడ్డురాలు - వియ్యపురాలు. మొ.

బొమ్మ అను శబ్దమునకు ఇల్లుశబ్దము పరంబగునప్రదు రేఫంబంతాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. బొమ్మరిల్లు.

39. సమాసముందు చేత-తోడ-వలన విభక్తుల యంత్యవర్ణములను ఇకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. నీచేతిపోయ - వాని

తోడి చెలిమి - నావలని నేరము. మొ. ఇదియె అలుకృతమాస మనబడును.

౨౭. అందు అను సప్తమివిభక్తికిని - ఇందునకును అలి యను నాగమంబు వచ్చును. ఉ. చిత్తయందలి దయ - అందలి హేమసోధములు - ఇందలి రత్నసానువులు. మొ.

౨౮. అనుకరణంబునందు అహమాదిశబ్దముల మకారము నకు ద్విత్వము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. దాసోహస్తునియె- దాసోహనునియె. మొ.

౨౯. మకారేతర హల్లునకు ద్విత్వము నిత్యముగా నగును. ఉ. పాయాతనుచు. మొ.

౩౦. యధ్యాదులు పరంబగునపుడు ప్రథమావిభక్తిమువర్త కమునకు నిండుసున్నయు-లోపంబును వైకల్పికముగా నగును. ఉ. భయంపడు - భయపడు - భయముపడు. మొ.

౩౧. కర్త ధారయసమాసమందు విభక్త్యేకవచనమున విధిం పబడిన మువర్తకమునకు పువర్తకంబును పూర్వచిందుపూర్వకపు వర్తకంబును వచ్చును. ఉ. సరసప్రబలుకు సరసంప్రబలుకు. మొ.

౩౨. బహువచనంబునందును నగును సరసప్రబలుకులు - సరసంప్రబలుకులు మొ. మువర్తకంబుచే బువర్తకంబును గ్రహింపబడుచున్నది.

౩౩. ద్రుతప్రకృతికముమీడి కచటతలకు నిత్యంబుగ గణ డదబ లాదేశములగును. ఆద్రుతమునకు సున్నయు స్వత్వంబును

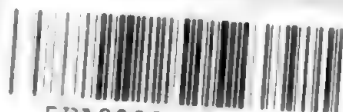
వైకల్పికముగా వగును. ఉ. వచ్చె గమలాక్షుడు-వచ్చెగమ
లాక్షుడు-వచ్చెగుగమలాక్షుడు-వచ్చెగమలాక్షుడు. మొ.

౪౪. శ్రుతిమమీడి కచటతపలకు గసడదవ లాదేశంబు
లగును. ఉ. రాముడు గరుణాభిరాముడు-హరి సనుదెంచె-
గోపాలుడు డక్కులాడు-రాముడు దారకనాముడు - హరి
వోపించె. మొ.

౪౫. తాను-నేనుశబ్దములమీడి కచటతపలకుగసడదవలు
రావు. అవి ద్రుతప్రకృతికములు గాన గజడదబరే వచ్చును.
ఉ. తాజెప్పె-నే జరివితి. మొ.

౪౬. తత్సమవ్యతిరిక్తములయిన తేనుగు శబ్దములమీడి
తత్సమ శబ్దముల కచటతపలకు గసడదవలు రావు. ఉ. అతడు
కరుణించె. తండ్రి చంద్రధరుడు - ఇతడు టంకాయుధుడు-
వాడు తామరసాక్షుడు వీడు పావనుడు. మొ.

౪౭. ద్వంద్వసమాసమందుఁ బదంబుకంటఁ బరంబులగు
కచటతపలకు నిత్యముగా గసడదవ లాదేశములగును. ఉ. అరి
గోరులు - కాలు నేతులు - టక్కు డెక్కులు-తల్లిదండ్రులు-ఊరు
వల్లెలు. మొ.

అభ్యాసము.

క్రింది వాక్యములనుండు ఆగమాదులకు విధాయకము లయిన సూత్రములను జెప్పము - లేక-వ్రాయుము.

వచ్చునన్నజూచి యిచ్చకమాడెను-రాజునాజ్ఞచే భటులు జగడమాడిరి-విధాతృనాజ్ఞమీఱ నెవనికి శక్యము-విధాతృ ననుమతిని వార్తీః రామాయణంబుఁజేసె-ఉపనంబునకుం జని యలరుంబొండుములను గండుంగోయిలలను జూచి తళుకుం జెక్కుల తలిరుంబొండుతల్లడిల్లిరి-సుకృతవిశేషంబున సౌందర్యం బును సరసంపుంబులును గల్గును-విరహాలు మదనుని కఱకుటమ్ములకు బెగడిరి-సజ్జనులు గుణవంతురాండ్రు బొగడు దురు-ధీరురాలు వ్యసనంబులఁ జిక్కదు - వానివలని భయము నాకెన్నండును లేదు-వారికి వారియందలి ప్రేమ యపదృశము. ఈసునబొడ లేదు రాధకు దాసోహమ్మనుచు నందతనయుఁడు పల్కెన్-నీవు వానికి భయంపడకుము-వాఁడు వోయెను-నీవు చెప్పినదేమి-తాఁజెప్పినిది తనకే తెలియదు-నీవు పావనుండవు- అక్కసెల్లెండ్రసొంపు నెప్పు నలవికాదు.

సూత్రములను జెప్పుచు నీక్రింది తప్పులను విద్ధము.

దానికి కలిగిన సంపద జెఱుపునకుఁ గారణమాయెను- యో గ్యురాలు యెవతె-ధాత్రనుమతినిదఱుఁడు ప్రజల సృజించెను. విరసము మాటలు పల్కవలదు - అన్నతప్పు లాడుచున్నారు-

వాడు వాడు పుత్రులంజాచె-నేను సెప్పినది వానికి యింపు.
గాదు. బొమ్మయిండ్లు పాలుపుగనున్న ని - పాదయిండ్ల దూఱు-
కుము - కూకకాయలు తెప్పింపుము. పూవమ్ములుమారునివి.

రర. ఆంధ్రభాషయందు టి-ంటి-తి మొదలయినవి బె-ప
విభక్తికములను వేరుగలవి. ఇవి విభక్తివరంబగునపుడును సమా-
సమందును నామముల రు-ఱు-లు-డు-లి-న్ను-యి మొదలగు
వానికి వచ్చును. ఉ. నీరు-నీటిని-నీటివెల్లువ; ఏఱు-ఏటికి-ఏటి
కాల్య; విల్లు-వింటికి-వింటికోప్పు; కూడు-కూటికి-కూటికుండ;
అంబలి - అంబటికి - అంబటిసీళ్లు; కన్ను - కంటికి - కంటితుద;
నేయి - నేలికి - నేలికుండ మొ.

కొన్ని యెడల విభక్తి వరంబగునపుడుమాత్రము వచ్చును.
ఉ. మిన్ను-మింటికి-మిన్నేలు; పుడిసెడు - పుడిసెంటికి - పుడి
సెడుసీళ్లు. మొ.

కొన్ని యెడల సమాసమందుమాత్రము వచ్చును. ఉ. పాము.
పామునకు-పాచితేడు; వేము-వేమునకు-వేఁ చెట్టు. మొ.

కొన్ని యెడల సమాస విభక్తుల రెంటును గలుగవు.
ఉ. పైరు-పైరునకు-పైరుజొంపము; కల్లు-కల్లునకు - కల్లు-
కుండ; ఎన్ను-ఎన్నునకు-ఎన్నుగంట. మొ.

అభ్యాసము.

ఔపవిభక్తికములన నెవ్వి? అవి యెప్పుడు వచ్చును? కన్ను
శబ్దమునకు ద్వివీర్యద్యైక వచనములు చెప్పము? వింటా? అను
నది యే విభక్తి? నేయి-నూయి-గోయి-రాయి-వాయి-చేయి
ఈ పదములు మఱియొక పదముతో సమసించునపుడు ఔప
విభక్తికములు వచ్చునట్లు చెప్పము.

సంధిపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

అజంతాపరిచ్ఛేదము.

౧. దు-ము-వు-లు-ప్రథమావిభక్తి.
- ని-ను-ల-కూర్చి-ద్వితీయావిభక్తి.
- చేత-చే-తోడ-తో-తృతీయావిభక్తి.
- కై-కొఱకు-చతుర్థివిభక్తి.
- పట్టి-వలన-కం-ఁ-పంచమీవిభక్తి.
- కి-కు-యొక్క-లో-పల-షష్ఠీవిభక్తి.
- అందు-న-సప్తమీవిభక్తి.

౨. ఓయి-సంబోధనార్థకావ్యయము.

ఓయి పదంబునందలి యివర్తంబునకు మహదామంత్రణంబున వైకల్పికంబుగా - అమహదామంత్రణంబున నిత్యముగా లోపంబు గలుగును. ఓయి రాముడ-ఓ రాముడ-ఓ చెలి - ఓ మృగమ. మొ.

3. నీచత్వమిత్రత్వంబు లర్థంబులగునపుడు పుంవాచకంబున రి అనియు-స్త్రీవాచకంబున సి యనియు ఆదేశంబులగును. ఉ. ఓరి దురాత్మ - ఓరి చెలికాండ - ఓసి దురాత్మకాల- ఓసి చెలి. మొ. ఓ-ఓయి-ఓరి-ఓసి నీని బదాయందుఁ బ్రయోగించునది.

సంబోధనంబున రో అను నవ్యయము స్త్రీ వాచకంబులకుఁ బరంబుగ వచ్చును. ఉ. అక్కరో. చెలియరో. మొ.

౪. స్త్రీలు తిర్యగ్జంతువులు అచేతనములు అమహత్తులు - ఇతరములు మహత్తులు.

అమహచ్ఛబ్ద విశేషణములు అమహత్తులు - మహచ్ఛబ్ద విశేషణములు మహత్తులు.

౫. విభ క్తి పరంబగునపుడు మహచ్ఛబ్దసంబంధియగుఅంత్య అకారంబునకు ఉకారంబాదేశంబగును. ఉ. రామ-రాము. మొ.

౬. పులింగమందు ఇకారాంత వ్యతిరక్త మహచ్ఛబ్ద సుప్రత్యయంబునకు బిందు పూర్వక డువర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. రాముడు-రాముండు. మొ.

౭. కొన్ని అమహచ్ఛబ్దంబులకు మహద్వివక్షయందు అట్టి డువర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. సముద్రుడు-మేఘుడు. మొ.

౮. సంబోధన ప్రథమైకవచనంబునకు అంతమందు అదా గమంబును బహువచనంబునకు ఆరదాగమంబును వచ్చును. తకార ముచ్చారణార్థము. ఉ. ఓ రాముడ-ఓరాములార. మొ.

౯. వీనికి దీర్ఘంబు వైకల్పికంబుగ నగును. ఉ. ఓ రాముడ-ఓరాములార. మొ.

౧౦. కొందఱు సంబోధనంబున డువర్ణకము లేదందురు. ఉ. ఓ రామ-ఓ రామా. మొ.

౧౧. లాంతవ్యతిరిక్త ప్రాతిపదికంబులకంటఁ బరంబైన ప్రథమా బహువచన ద్వితీయా బహువచనములకుఁ గ్రమంబుగ లులవర్ణంబు లాదేశములగును. ఉ. రాములు-రాములగఁ; వనములు-వనములగఁ. మొ.

౧౨. దీర్ఘపూర్వక లకారోపథ కాదంత సంస్కృత సమ మహచ్చబ్దములమీఁది లులలకు ద్ధురలాదేశంబులగును. ఉ. బాలురు - బాలురగఁ. మొ.

౧౩. పగతుఁడు మొదలగు ఏకృతి శబ్దంబుల లులలకును దుర లాదేశంబులగును. ఉ. పగతురు - పగతురగఁ - నెయ్యురు. నెయ్యురగఁ - అల్లురు - అల్లురగఁ - బలియురు - బలియురగఁ - ఓ పగతురార. మొ.

౧౪. మహదమహచ్చబ్దంబుల ద్వితీయైకవచనములకుఁ గ్రమంబుగ నినువర్ణకంబులు వైకల్పికంబుగనగును. ఉ. రామునిగఁ - రాముగఁ; వనమును - వనముగఁ. మొ.

౧౫. కర్త ప్రవచనీయార్థమందు కూర్చి వర్ణకంబగును. ఉ. వర్షముంకూర్చి జపము. మొ.

౧౬. తృతీయావిధక్తి పరంబగునపుడు మహచ్చబ్దంబులకు ఏకవచనంబున వైకల్పికంబుగ ని అను ఆగమంబును, మహద మహచ్చబ్దంబులకు బహువచనంబున నిత్యంబుగ ల అను ఆగ మంబును వచ్చును.

౧౭. తృతీయా విభక్తికి చేత - చే వర్ణకంబు లాదేశంబు లగును. ఉ. రామునిచేత - రాముచేత - రాములచేత - రాములచేత - వనముచేత - వనములచేత. మొ.

౧౮. సహార్థమందు తృతీయావిభక్తికి తోడ తోవర్ణకంబు లాదేశంబులగును. ఉ. రామునితోడ వచ్చెనీత - రామునితో వచ్చెనీత. మొ.

౧౯. చతుర్థి విభక్తికి కై - కొఱకు వర్ణకంబు లాదేశము లగును. ఉ. రామునికొఱకు - రాములకొఱకు - రామునికై రాముకై - వనమునకై - వనములకై. మొ.

౨౦. పంచమీ విభక్తికి వలన వర్ణకం బాదేశములగును. ఉ. రామునివలన - రామువలన - రాములవలన; ముగవ వలన. మొ.

౨౧. గుణము కారణమగుచుండఁగా పంచమీ విభక్తికి సప్టి అనునదియగును. ఉ. జ్ఞానముంబట్టి మోక్షము. మొ.

౨౨. అన్య దూర సమీపాద్యర్థకములు పరంబులగు నపుడు పంచమీవిభక్తికి కంటె వర్ణకంబాదేశంబగును. ఉ. వాని కంటె నన్యండు - దానికంటె దూరము - దీనికంటె సమీపము - రామునికంటె నితరుడు. మొ.

౨౩. ఉకార ఋకారాంత శబ్దంబులకంటె బరంబయిన షష్ఠ్యేకవచనంబునకు కువర్ణకం బాదేశం బగునపుడు నకారంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును.

౨౦. ఇకాంతవ్యతిరీక్తశబ్దంబుల పక్షివిభక్తికి కువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. రామునకు - రాములకు - గురువునకు - విధాత్మనకు - అంబకు - రమకు. మొ.

౨౧. ఇకాంతశబ్దంబులకును - ఏకాక్షర ఈకాంత శబ్దంబులకును కివర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. హరికి - మతికి - గారికి - స్త్రీకి. మొ.

౨౨. నీ - మీ అను సర్వనామశబ్దంబులకు కివర్ణకంబు రాదు. ఉ. నీకు - మీకు.

౨౩. నిర్ధారణార్థమందు విధింపబడిన పక్షివిభక్తికి లోపల లోవర్ణకంబు బాదేశంబులగును. ఉ. దేవతలలోపల గారి యధికురాలు-దేవతలలో రాముఁ డధికుఁడు. మొ.

సోధంబులోపల నిత్యాదులయందు లోపలననునది అంతః పర్యాయంబగు దేశ్యశబ్దముగాన నది సమానంబని యెఱుంగవలయు.

౨౪. శేషార్థమందు విధింపబడిన పక్షివిభక్తికి యొక్కవర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. రామునియొక్క గుణములు-రాజుయొక్క పురుషుఁడు. మొ.

౨౫. నిమిత్తార్థశబ్దంబులం గలిగిన సత్త్వమివిభక్తి ప్రథమాసమముగా నుండును. ఉ. చర్తము నిమిత్తము పులిని జంపెను. మొ.

30. సప్తమీవిభక్తికి అందు వర్ణకంబాదేశం బగును. ఉ.
 రామునియందు - రామునందు - రాములయందు - వన
 మునందు. మొ.

31. సమీపకర్తయగు ఇదం శబ్దార్థమునకు అధికరణత్వ
 ము వివక్షించునపుడు ప్రకృతి ప్రత్యయ సముదాయంబునకు
 ఇందువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. ఇందు భుజియించె - ఇందు
 శయనించె. మొ.

32. ఉకారాంతంబులగు కొన్ని అమహచ్చబ్దంబులకు
 సప్తమ్యైకవచనంబున న అను వర్ణకంబు వచ్చును. వనమున -
 భనమున - ధనువున. మొ

అభ్యాసము.

సంబోధనార్థకములయిన యవ్యయము లెవి? అమహత్తు
 లెవి? మహత్తులెవి? సముద్రుడు-మేఘుడు-ఉరగులు - ఇవి
 మహత్తులా? అమహత్తులా? మహత్తులకు బ్రథమైకవచనం
 బున వచ్చునట్టి వర్ణకమెద్ది? అమహద్విరీత్యైకవచనవర్ణక మెద్ది?
 అది నిత్యమా? నికల్పమా? నిత్యమన నేమి? నికల్పమననేమి?
 బహువచనసూచకములగు వర్ణకములెవి? తృతీయైకవచన
 మున వచ్చునట్టి యాగమమెద్ది? బహువచనమునకు వచ్చునట్టి
 యాగమమెద్ది? ఉదాహరణములు కొన్ని చెప్పుము. తోడ-
 కంటె - పట్టి - లోపల వర్ణంబు లేయేయర్థంబుల వచ్చును?

ఉకార ఋకారాంతములకు నకారాగమం చెప్పుడు వచ్చును!
శ్రీకు - గౌరికు అని చెప్పవచ్చునా-కూడదా! చెప్పవలసినవిధి
యేమి? కూడని విధమేమి? నీకి అని యేసూత్రముచే కివర్ణ
కము వచ్చును! అట్లు చెప్పుట సాధువా! అసాధువా!

33. స్త్రీలింగములుగాని అకారాంతములైన అమహచ్చబ్దం
బుల ప్రథమైకవచనమునకు మువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ.
వనము - ధనము - వర్వతము. మొ.

34. ఆ మువర్ణకంబునకు ద్విత్యంతైనను పూర్ణ బిందుపూ
ర్వక బువర్ణకంబయినను వచ్చును. ఉ. వనమ్ము - వనంబు. మొ.

35. మువర్ణకాంతములైన శబ్దములకు ప్రథమాబహువచ
నము మొదలగు విభక్తులు పఠించులగునపుడు మువర్ణం బాగ
మంబుగా వచ్చును. మువర్ణకమునకు విధించిన ద్విత్యాదులు
దీనికిని వచ్చును. ఉ. వనములు-వనమ్ములు-వనంబులు-వనముఁ-
వనమ్ముఁ - వనంబుఁ-వనములఁ-వనమ్ములఁ-వనంబులఁ. మొ.

36. కొన్నియొడల అమహచ్చబ్దంబుల ఆగమ మువర్ణంబు
నకు బహువచనంబు పఠించునపుడు లోపంబును పూర్వమం
దున్న అకారంబునకు దీర్ఘంబును వచ్చును. ఉ. జొంపాల
కూటాలు. మొ.

37. ఇకారాంతశబ్దంబుల సుప్రత్యయంబునకు లోపంబు
వచ్చును. ఉ. హరి-వారి-మరి. మొ.

3౮. వీనికి బహువచనంబు పరంబగునపుడు ఉకారంబు అంతాదేశంబుగానగును. ఉ. హరులు-వారులు-మతులు. మొ.

3౯. ఇకారము ఉపాంత్యముగా అంత్యముగాఁగలిగిన శబ్దములకు బహువచనంబు పరంబగునపుడు ఉపాంత్యమునకు ఉకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. బలిమి - బలుములు - కలిమి-కలుములు. మొ.

40. దోసిలి మొదలగుశబ్దంబుల ఉపాంత్య ఇకారమునకును మొదటి ఇకారమునకును గలుగదు. ఉ. దోసిళ్లు - చంకిళ్లు - సిళ్లు. మొ.

౪౦. ఇకారాంతమహచ్చబ్దంబులకుఁ దృతీయా విభక్తి పరంబగునపుడు న్యాయంబు లేదు. ఉ. హరిచేతక-హరికొఱకు. మొ.

౪౧. ఇకారాంతశబ్దముల సంబోధనప్రథమైకవచనమునకు అదాగమంబులేదు-దీర్ఘంబువైకల్పికంబుగానగును. ఉ. ఓహరి-ఓహరీ-ననుం గృహజూడు భారతీ. మొ.

౪౨. ఈకారాంతశబ్దములకు ప్రాప్త్యంబుగలుగఁగా ఇకారాంతంబులకుంజ్జాలే గార్యంబు నెఱుంగవలయు. ఉ. గ్రామణి-గ్రామణులు-నది-నదులు-గౌరి-గౌరులు. మొ.

౪౩. ఉకారాంతశబ్దములకు మూడులింగములయందును ప్రథమైకవచనమునకు పువర్తకం లాదేశంబగును. ఉ. గురువు-ధేనువు-వస్తువు. మొ.

౪౪. ప్రథమాబహువచనము మొదలగు విభక్తులయందు ను ఆయాగమంబు గానవచ్చును. ఉ. గురువులు - గురువుఁ - గురువులఁ - వస్తువు చేతఁ - వస్తువుల చేతఁ - భేనువులతోడఁ. మొ.

౪౫. ఉకారాంత మహచ్చబ్దంబులకు వైకల్పికముగా దువర్ణకం ఖాదేశంబగును. ఉ. గురుఁడు - గురువు. మొ.

౪౬. మను వట్వావిశబ్దంబులకు దువర్ణక నివర్ణకంబులు లేవు. ఉ. మనువు - మనువుఁ - వటువుఁ. మొ.

౪౭. ఉకారాంతశబ్దములకు సంబోధన ప్రథమైకవచనము నందు దువర్ణక వువర్ణక ఆదాగమంబులు లేవనియును ప్లుతము వచ్చుననియును కొందఱు చెప్పుదురు. ఉ. ఓగుయా - ఓశంభూ. మొ. జరత్కాయా మునిశ్రేష్ఠ యను భారతప్రయోగమువలనఁ బ్రాతిపదికాంత ఉకారమునకే ప్లుతంబు - లోపవిధి బలీయము గనుక సు లోపంబు.

౪౮. ఓకారాంతంబయిన గోశబ్దంబునకు 'గోవు' అని రూపంబు.

౪౯. నామంబుల తుదనుండుదీర్ఘంబునకు ప్రాస్వంబు గలుగును. ఉ. అంబ - గౌరి - వధువు. మొ.

౫౦. దేశ్యపదంబుల దీర్ఘంబులకు ప్రాస్వంబు గలుగదు. ఉ. నవలా - నేలా - లకోరీ. మొ. కొన్నియెడల లకోరీ శబ్దంబునకు ప్రాస్వంబు గానఁబడియెడి. ఉ. లకోరీ - లకోరులు.

౫౧. ఏకాక్షరసంస్కృతశబ్దంబుల దీర్ఘంబునకు ప్రాస్వంబు గలుగదు. ఉ. శ్రీ-ప్రీ-జ్య-మా. మొ.

౫౨. దీర్ఘసమాసములయందు వైకల్పికంబుగ ఈకారంబు నకు ప్రాస్వంబు గలుగును. ఉ. నవిసుతగురుకర్ణశల్యనాగపురీ శుల్.

౫౩. వృథాయను అవ్యయంబు దీర్ఘంబునకు ప్రాస్వంబు వైకల్పికంబు ఉ. వృథచేసితివి-వృథా శపియింతురే.

౫౪. ఋకారాంతములు అవిధాత్రాదులు-విధాత్రాదులు అని రెండు విధములు గలవి.

౫౫. అవిధాత్రాదుల అంత్యాచ్చునకు ఆకారం బాదేశంబుగా వచ్చును. ఉ. పిత-మాత-స్వస. మొ.

౫౬ విధాత్రాదిగణంబునకు వైకల్పికముగా దువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ విధాత-విధాత్యడు-సవిత-సవిత్యడు - నేత-నేత్యడు. మొ. ఈరెండును గ్రమముగా రమామ్బముతోడను ఈశశబ్దముతోడను దుల్యంబులు.

౫౭. కొన్నియెడల అమహచ్చబ్దంబులకును ఏకాదిగణంబునకును చిందుపూర్వక దువర్ణకం బాదేశంబగును. ఆదేశంబగునపుడు ఉకారంబు గలుగదు. ఉ. క త్తళడు - కైరడు - పులియడు-వనమొక్కడు. ఇత్యాదు లమహత్తులు. ఒక్కడు-అతడు-ఇతడు-ఎవ్వడు - మనుమడు - గండడు -మిండడు.

అనంతరీచ్ఛేదము.

ఇత్యాదు లేకాదులు. ఆ యేకాదిగణములలో నొక్కడను దానికి నొక్కడనియును రూపంబు గలదు.

గౌ. అసమాసమందు సురశబ్దంబునకు స్త్రీత్వబహుత్వంబు లగును. ఉ. సురలు. సమాసమందు భూసురుడు.

గౌ. అసురశబ్దము వైకల్పికముగా స్త్రీతుల్యంబు. ఉ. అసుర-అసురుడు.

ఉ. కుశాదిశబ్దంబుల మువర్తకంబునకు లోపంబు నిత్యంబు. ఉ. కుశ-దర్భ. మొ.

ఉ. దూతాదులకు స్త్రీస్వంబు బహుళంబు. ఉ. దూత - దూతుడు-యోధ-యోధుడు-శుంత-శుంతడు.

ఉ. చరిత శ్రమ-హంస - అభిలాష - తరంగ ఇత్యాదులకు మువర్తకంబు వైకల్పికంబు. చరితి-చరితము. మొ.

ఉ. మీసము-చుట్టము వీనికి బహువచనంబు కరంబగు. నపుడు మువర్తలోపంబు వైకల్పికంబు. ఉ. మీసలు - మీస. ములు-చుట్టలు-చుట్టములు.

ఉ. రైశబ్దమునకు 'రో' యనియు-నాశబ్దమునకు 'నావ' అనియు రూపంబులు. ఉ. రోయీవి-రోడతి-నావ జూచె-నావ నడచె .

ఉ. క్లౌశబ్దము స్త్రీసమము. ఉ. క్లౌయుదయించె. కంఠ రాశబ్దము నపుంసకసమము. ఉ. కంఠరము.

౬౬. భూ శబ్దమునకు భువి - దివి శబ్దమునకు దివి అని
రూపంబులు. ఉ. భువి దివి నీవలనఁబొడమె బురుషవలంసా.

౬౭. వికారమునకు అయి యనియు - ఔకారమునకు అవు
అనియు అదేశంబులు వైకల్పికముగా నగును. ఉ. చెలువై -
చెలువయి-ఔర-అవుర. మొ.

౬౮. ద్వంద్వసమాసమందుఁ బూర్వదమందున్న బుకా
తంబునకుఁ జేపాదంబు వైకల్పికంబు. ఉ. మాత్రపత్యబుద్ధి
సంభోధిపుత్రిగ లుతు మాతాపితృబుద్ధి సీతమదిలోఁదలతున్.

౬౯. ఆంధ్రమం దొకానొక వోట గకారంబునకు వకారం
తాదేశింబగును. ఓ. ప్రోగు - ప్రోవు - ఈగి - ఈవి - తోగ -
తోవ. మొ.

రేగు - శాగు - వాగు అశ్వాదులయందుఁ గలుగదు.

౭౦. కొన్నియొకల నువర్ణంత శబ్దములకు ఏకవచనంబు
నందు వికల్పముగాను బహువచనంబునందు నిత్యముగాను
నువర్ణంబునకు బిందుపూర్వక నువర్ణం బాదేశం బగును. ఉ.
కొలను-కొలకు-కొలకులు - వలను-వలకు - వలకులు-కెలను-
కెలకు-కెలకులు-మ్రాను-మ్రాకు-మ్రాకులు. మొ.

౭౧. షటి కొన్ని నువర్ణంత శబ్దములకు అట్లే అర్థబిందు-
పూర్వక గువర్ణకం తాదేశింబగును. ఉ. రేను-రేగు-రేగులు-
గోను-గోగు-గోగులు. మొ.

22. కొన్ని యెడల బహువచనంబు పరంబగునపుడు శుభ
ర్థమునకు లోపంబువచ్చును. ఉ. చేను-చేలు - మీను - మీలు-
నేను-నేలు.

మేను-కాను-వీను ఇత్యాదులయందు రాదు.

23. ద్వితీయముతోఁగూడిన అవర్తంబునకు లులలు పరము
లగునపుడు వైకల్పికముగా పూర్వబిందు పూర్వక దువర్తంబాదే
శంబగును. ఉ. విల్లు -విండులు-ముల్లు- ముందులు - విల్లులకా -
విండులకా. మొ.

24. ఆ దువర్త సంబంధియైన ఉకారమునకు లోపంబువైక
ల్పికముగానగును. ఉ. విండ్లు-విండ్లకా-ముండ్లు-ముండ్లకా. మొ.

25. ఆలు మొదలగు శబ్దంబుల అవర్తంబునకు లులలు
పరంబులగునపుడు పూర్వ బిందు పూర్వక దువర్తంబును-దానిఉకా
రంబునకు లోపంబులు-ఆ లులకు రురలును ఆదేశంబులగును.
ఉ. ఆలు-ఆండ్రు-ఆండ్రకా - జవరాలు-జవరాండ్రు-జవరాండ్రకా-
కోడలు-కోడండ్రు-కోడండ్రకా. మొ.

26. ఏలు-గోరు ఇత్యాది శబ్దములయందున్న ఉకారము
నకు లోపంబు రాగా అలఘు లకారం బాదేశంబగును. ఉ.
ఎల్లు-గోల్లు. మొ.

27. డలట వీని ఉకారఇకారములకు లులలు పరంబు లగు
నపుడు లోపము వైకల్పికము. ఉ. త్రాడు-త్రాల్లు-త్రాడులు-

తడి-తల్లు-తడులు-చాలు-చాళ్లు - చాలులు-అంబలి - అంబళ్లు-
అంబలులు-చెట్లు-చెట్టు-చెట్టులు-జెట్టి-జెట్లు-జెట్టులు. మొ.

౭౮. ద్విత్వముతోఁగూడిన భివర్ణముయొక్క ద్విత్వమున
కును ఉకారమునకును లోపంబు వైకల్పికంబు. అంబళ్లాచి -
పందిళ్వేసి మొ.

౭౯. ఔపవిభక్తిక యోగ్యమైన భివర్ణమునకు లులవర్ణకం
బులు పరంబులగునపుడు ఇకారమునకు లోపంబును-పూర్ణబిం
దుపూర్వక దువర్ణంబును బహుళముగా వచ్చును. ఉ. రోఁకలి-
రోఁకండ్లు - అటకలి - అటకండ్లు - గొడ్డలి - గొడ్డండ్లు. మొ.

౮౦ నామంబులకడపట మున్ను సంయుక్తంబయి ముగిసిన
దయినను లువర్ణకంబు మరలఁ గానంబడుచున్నది. ఉ. మొస
ళ్లులు-నెమళ్లులు-ముండ్లులు. మొ.

౮౧. ఉకారాంతములగు కొన్నిశబ్దంబులకు న అను సప్త
మివిభక్తిపరంబగునపుడు నామాంతహందున్న ఉకారంబునకు
విభక్త్యాదియందున్న నకారంబునకు లోపంబగు. ఉ. చోటా
నా - చోటా - ఇట్లు మిఁదా - క్రిందా. మొ.

కొంగున-వీపున - వైపున ఇగ్గాదులయందుఁ గలుగదు.

౮౨. ఔపవిభక్తికాంతంబులగు నామంబులకు సప్తమ్యర్థ
తృతీయార్థములయందు అల్పంబు వచ్చును. ఉ. పంటా -
మింటా - చేతా - వారా. మొ.

అంతఃపరిచ్ఛేదము

౮౩. ఉకాశాంతవ్యతిరిక్తంబులును సంస్కృతప్రాకృతపదములునుగూ స్త్రీలింగశబ్దంబులకును - స్త్రీసమంబులయిన సమస్త దేశ్యశబ్దంబులకును సులోపంబు గలుగును. ఉ. అంబ-రమ-గౌరి-వాణి-జెడ-మేర-రాణి - సిరి-జాడ - మేడ-తావి-మోవి-ఉరు-తేరు-మోపు-దాపు. మొ.

౮౪. ఇయ అంతమందుఁగల శబ్దంబులయొక్క ఇయ అనుదానికి ఎకాగాదేశంబును-ఇకారము నకు లోపంబును వైకల్పికముగానగును. ఉ. విడియము-విడెము-విడ్యము-ముత్రియము-ముత్తైము-ముత్రియము. కన్నియ-కన్నె-కన్య. మొ.

౮౫. దేశ్యశబ్దములన్నియుఁ దఱచుగా స్త్రీలింగసమంబులును నప్రంసకలింగసమంబులునుగా నుండును. ఉ. అన్న-చిన్న-వియ్యము-వియ్యము. మొ. తఱచుగ ననుటచే అల్లుడు. మొ.

౮౬. స్త్రీసమంబులగు దేశ్యశబ్దంబులు తత్సమస్త్రీలింగసమములుగా నుండును. ఉ. జాడ - మేడ - తావి - మోవి-మోపు-దాపు. మొ. నప్రంసక సమములగు దేశ్యశబ్దంబులు నప్రంసక తత్సమ శబ్దంబులవలె మువ్వకాంతములుగా నుండును. ఉ. జొంపము-అంపము-పల్లము-బెల్లము. మొ.

౮౭. తత్సమశబ్దంబులు తఱచుగా ప్రకృతితోడ సమాఖ్యయైన లింగము గలవిగానుండును. ఉ. రాముడు-సీత - రఘుకులము-జముడు-జడ-కారము. మొ.

౮౮. వర్ణనిర్దేశమందును ప్రత్యయమందును వర్ణమునకు
దీర్ఘంబువచ్చును. ఉ. కాకు-మూకు-నూవచ్చును-మూవచ్చును.

౮౯. వడ్లు-సిల్లు. ఇత్యాదులు నిత్యబహువచనాంతములు.
వెండి-బంగారు ఇత్యాదులు నిత్యైకవచనాంతములు.

౯౦. అదంతగుణవాచకంబులకంటె బరంబుగ నివర్తకంబు
బహుళంబుగానగును. ఉ. నల్లని కలువ - నల్లగలువ తెల్లని
తప్పి-తెల్లదప్పి. బహుళమన్నందువలన చక్కనివాడు. ఇత్యా
దులందు నివర్తంబు నిత్యంబు. అదంత మన్నందున వెలిదప్పి.
ఇత్యాదులయందు నివర్తంబులేదు.

౯౧. నిదయందు శబ్దానుండి వర్తంబునకు గివర్తం బాదే
శంబగును. హరి-గిరి-పని-గిని. మొ. దీర్ఘంబునకు దీర్ఘంబగు. ఉ.
రాముడు-గీముడు. మొ.

శాస్త్రనియమంబు లేక ప్రయోగశిరణంబులై ప్రంథంబుల
ననేక శబ్దంబులు గానంబడుచున్నవి. ఉ. నిగనిగలు - నిగన్ని
గలు - నిగనిగమునెను- తళతళమనెను - జంజమ్మనెను - వికవిక
నవ్వెను - హహహహాయని యగ్నినూడెను-గునగున నడచెను-
నట్టనడుమ-కొట్టకొన-చిట్టిచివర - పట్టపగలు-ఎట్టయెదురు-మిట్ట
మిట్టు-కొన్నన - కొంజిపురు - నెన్నడుము-నెత్తావి. చెంగలుప-
చెంగావి - పాందామర - ప్రాజదువులు - వేపలు - వేనవేలు-
రాయంచ-ఇందనుక-పేరురము - మోనల నోనాడెను - మతాక-
చానేసెను - దీలుడె - నేతురు - పోషింజె-మంజె-వలిమిరి-చలి
మిరి-కల్లరి-జూదరి-కన్నెటికము-రెడ్డటికము. మొ.

అజంతాపరిచ్ఛేదము.

౪౬

౯౨. నెగసె - పొనరె - పొండె. ఇత్యాదులయం దావి
హల్లునకు లోపంబు వై కల్పికంబు ఉ. ఎగసె-పొనరె-పొండె.

అభ్యాసము

దీక్షింతిములకు సంస్కృతశబ్దంబులకుఁ దెనుఁగున నెట్లు
ప్రయోగము? ఉదాహరణము 'లెస్వి' ఋకాగంతము లెట్లు
ప్రయోగింపనగును? ఉకాగంతములకు వచ్చునట్టి వర్ణకము
'లెస్వి' మనుఁడిని ప్రయోగింపవచ్చునా? వృద్ధు - చార్వాకు -
మూఘ ఇవి సాధువులం' వేట రూఁములున్న జెప్పుము. దర్శ-
ము-కుశము-అని చెప్పవచ్చునా? చేనులు-గోనులు-రేనులు-ఇవి
సరియైన రూఁములా? కానియెడల దిద్దుము. సూత్రము
చెప్పుము. ఎనశబ్దమునకుఁ దృతీయావిభక్తి చెప్పుము. ములికి-
బుడిసె-కలికి-వీనికి బహువచనరూఁము 'లెస్వి' దోసిలి - అట
కలి-గొడ్డలి-వీనికి బహువచనములు చెప్పుము.

తప్పులు దిద్దుము.

హరినిచేతక-పటునిక-పటుఁడు - రమాయొక్క-రాములో
పలక-రాముయందు - గౌలు మందనుండి వచ్చినవి-దోసిలిలు-
కుశము-పితృడు - మాతృ - అయిశ్వర్యము - హరిలకొఱకుక-
రామునక-వడ్డులు.

అజంతాపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

హలంతపరిచ్ఛేదము.

౧. హలంతశబ్దములు అగుణవద్గణములు- గుణవద్గణములు అని రెండువిధములు గలవి.

౨. అగుణవద్గణములు సంస్కృతస్త్రిధమైకవచనతుల్యములు. ఉ. కకుప్-చిక్-దృక్. మొ.

౩. గుణవద్గణములు సంస్కృతద్వితీయైక వచనతుల్యములు. ఉ. గుణవంతమ్-సుహృదమ్-వేదవిదమ్. మొ.

౪. ప్రాస్యంబుకం టఁ బరంబులయిన అగుణవద్గణంబుల కడ హల్లులకెల్ల స్వితోవ్యంబులు వచ్చును - సుప్రత్యయము లోపించును ఉ. కక్కు-చిక్కు-దృక్కు. మొ. దీర్ఘంబుకం టఁ బరంబులయిన హల్లులకు స్విత్యంబు వై కల్పికంబు - ఉత్వంబు-నిత్యంబు ఉ. వాకు-వాక్కు మొ

౫. గుణవద్గణంబులయొక్క అంత్యహల్లులకు లోపంబు గలుగును

౬. వానికి మహత్తులకు దువర్ణకంబును అమహత్తులకు మువర్ణకంబును మునుపటివలెనగును ఉ. గుణవంతుఁడు-సుహృదుఁడు-అనఁవాహము - శ్వానము మొ. మఱికొన్ని హలంత శబ్దముల యంత్యహల్లులకు వికల్పకముగా లోపంబు గలుగును. ఉ. జగము-జగత్తు

హాలంతుపరిచ్ఛేదము.

౧౧

౭. ఆత్మ శబ్దమునకు ఆత్మ-ఆత్మేందు-ఆత్మము అని మూడు రూపములు.

౮. ఇమనిచ్ ప్రత్యయాంతములకు గరిమ-గరిమము అని ఇట్లు రెండు రూపములు.

౯. రాజ శబ్దమునకు రాజు అనిరూపము.

౧౦. సర్వ, ఋభుక్షి శబ్దములకు పథము ఋభుక్షుడు అని రూపములు.

౧౧. సుశర్కడులకు రూపద్యయంబు. ఉ. సుశర్క-సుశర్కడు-నిగమశర్క-నిగమశర్కేడు మొ.

౧౨. హనుమచ్చ్యమునకు హనుమంతుడు-హనుమానుడనియు-భగవచ్చ్యమునకు భగవంతుడు - భగవానుడనియు రూపములు.

౧౩. సకారాంతశబ్దములందుఁ గొన్నిటికి అంత్య సకార లోపంబు గలుగును. ఉ. లేజము - లేజస్సు-వక్షము-వక్షస్సు. మొ. కొన్నిటికి గలుగదు. ఉ. పయస్సు-వయస్సు. మొ.

౧౪. నకారాంత శబ్దములందుఁ గొన్నిటికి ద్విత్వలోపంబునగును. ఉ. మనము - మనస్సు - మనసు - శిరము - శిరస్సు-శిరసు. మొ.

౧౫. సంపచ్చబ్దమునకు సంపద - సంపత్తు-ఆపచ్చబ్దమునకు ఆపద-ఆపత్తు అనిరూపములు.

౧౬ విశేషణంబులకు విశేష్యంబులకుంబోలే లింగ ప్రయుక్తరూపంబు లగు. ఉ. నమస్తునిరాజాఁడు రాముఁడు - నమస్తునిరాజసీత-బహురాజము దేశము.

౧౭. తదాద్యర్థకములైన - ఆ - ఈ-ఏ-లకు మహాదర్థంబున ప్రథమైకవచనంబున వాఁడు-వీఁడు - ఎవఁడు అనియును; బహువచనంబున వారు - వారలు - వాండ్లు-వీరు - వీరలు - వీండ్లు-ఎవరు-ఎవ్వరు - ఎవండ్లు-ఎవ్వండ్లు అనియును; ద్వితీయైకవచనంబున వానిఁ - వీనిఁ-ఎవనిఁ అనియును; బహువచనంబున వారిఁ-వీరిఁ-ఎవరిఁ అనియును; మహాత్యర్థంబునఁ బ్రథమైకవచనంబున ఆమె-ఈమె - ఏమె అనియును; అమహాదర్థంబునఁ బ్రథమైకవచనబహువచనంబుల అది - అవి - ఇది - ఇవి-ఎది-ఎవి అనియు రూపంబు లేఱుంగునని

౧౮ అస్తిచ్ఛబ్దదేశ్యము నా దీని ప్రథమైకవచనములు శేను-ఏను. బహువచనములు మేము-ఏము. ద్వితీయైకవచనములు నన్నుఁ-ననుఁ బహువచనములు మిమ్ముఁ-మిముఁ. నాచేతఁ-మాచేతఁ ఇత్యాదు లూహ్యంబులు.

౧౯. యుష్మచ్ఛబ్దదేశ్యము నీ. దీని ప్రథమైకవచనములు నీవు-ఈవు. బహువచనములు మీరు - ఈరు. ద్వితీయైకవచనములు నిన్నుఁ-నినుఁ. బహువచనములు మిమ్ముఁ-మిముఁ-వీచేఁ-మీచేతఁ. ఇత్యాదు లూహ్యంబులు.

౨౦. ఆత్మ శబ్దదేశ్యము తా. దీని ప్రథమైకవచనము తాను. బహువచనములు తారు-తాము-తమరు ద్వితీయైక వచనములు తన్ను - తను. బహువచనములు తప్పు - తము-తనచేత - తమచేత ఇత్యాదు లూహ్యాంబులు.

౨౧. ఉభయార్థకము మన. దీని ప్రథమాబహువచనము మనము. ద్వితీయాబహువచనము మనల-మనచేత- మనకొ అకు ఇత్యాదు లూహ్యాంబులు.

౨౨. ఇదమ్-అదన్-ఏతన్ - ఈశబ్దంబుల దేశ్యంబు ఈ. యచ్చబ్ధి దేశ్యము ఏ. తచ్చబ్ధిదేశ్యము ఆ. ఇవి మఱియొక శబ్దముతో నన్వయించునపుడు తాము ప్రాప్తమును బొంది మీఁదివర్తమునకు వైకల్పికముగా ద్వితీయమును బుట్టించును. ఉ. ఈదేశము-ఇదేశము-ఏదేశము - ఎదేశము-ఆదేశము-అదేశ్యము.

౨౩. కొన్ని యెడల శబ్దాంతరాస్వయములేనప్పుడును ద్వితీయము కలుగును. ఉ. ఇది-ఇద్ది-ఎది-ఎద్ది-అది-అద్ది. సంయుక్తంబు పరంబగునపుడు కలుగదు. ఆత్మోప - ఆప్రోలు - ఆస్వర్గము.

౨౪. శ - మ - స - హ - ర - ఇవి పరములగునపుడు పైవిధి చెల్లదు. ఉ. ఆశంకరుడు - ఆనందాదు - ఆనంద-అహాయము - ఆరాజు.

౨౫. ఇకారాంతంబులయిన దేశ్యాస్తద్యుష్టచ్చబ్ధి విశేషముల ఏకవచనమునందుఁ గ్రమముగా ని-వి అను పల్లకములు

వచ్చును. ఉ. నేను కవిని - నీవు కవిని - నేను తండ్రిని - నీవు తల్లిని. మొ.

౨౬. ఇకారాంత వ్యతిరేక్తములయిన అస్తచ్చబ్ధ విశేషణముల యేకవచనమందు నువర్ణకంబును యుష్టచ్చబ్ధ విశేషణముల యేకవచనమందు వువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ. నేను భక్తుఁడను - నీవు దేవుఁడవు. మొ.

౨౭. అస్తచ్చబ్ధ విశేషణముల బహువచనమందు మువర్ణకంబును యుష్టచ్చబ్ధ విశేషణముల బహువచనమందు రువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ. మేము భక్తులము-మీరు పూజ్యులరు. మొ.

౨౮. ఉకారాంతశబ్దములకు ను - ము-వు - రు వర్ణకములు పరములగునపుడు అకారాదేశంబు వచ్చును.

౨౯. పైవిధ క్రియాపదంబులయందును చెల్లును. ఉ. నేను జయించుచున్నాఁడను-నీవు జయించుచున్నాఁడవు. మొ.

౩౦. సమస్తశబ్దంబులమీఁద సంబంధార్థమందు దివర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. రాజుడి - వానిది-నీది - నాది - తనది. మొ.

౩౧. నీ - నా - తా - అనువానిమీఁద సమానంబున దువర్ణంబు వికల్పంబుగ వచ్చును. ఉ. నాదుసొమ్ము - నీదుకీర్తి - తనదుమహిమ. మొ.

౩౨. తెనుఁగునందుఁ గొన్నియొడల క్రియాపద నామపదములయొక్క ఉకారంబునకు లోపంబు గలుగును. ఉ. చూడ

శ్చనులు-వత్తుర్నులు - క-దెఱచి-కల్లా-వి - విల్పూని-వేళ్వాడి-
గోర్గోసి. మొ.

33. సమస్తములయిన స్త్రీలింగశబ్దములకు - టాప్ - తీప్ -
మొదలయిన స్త్రీప్రత్యయములు నియతములు. ఉ. సీత భక్త
త్పల-రామకృప సంతాపహరిణి-లక్ష్మి సర్వాభీష్టప్రదాత్రి. మొ.

34. తెనుగునందును స్త్రీలింగవిశేషణములు స్త్రీలింగ
ములు గలవిగానే యుండును. ఉ. పాలమున్నీటిహూతురు పద్మ
హస్త - పుడమిచెలిహూతురే సర్వభవనజనని. మొ.

35. అప్రాణివాచక స్త్రీలింగ విశేషణము స్త్రీలింగముగల
దియు లేనిదియు నగును. ఉ. శరచ్చంద్రిక మనోహర - మనో
హరము. మొ.

36. ఆ-ఇ-ఉ-అను వర్ణకములు తెనుగున స్త్రీలింగద్యో
తకములు గౌర-గౌరి-గౌరు-లచ్చ-లచ్చి-లచ్చు మొ.

37. త్వ ప్రత్యయార్థమందు తన వర్ణకంబు వచ్చును. ఉ.
పెద్దతనము-పిన్నతనము-దొరతనము. మొ.

38. ప్రాతిపదికంబుమీఁద సార్వమందు కవర్ణకంబు వచ్చు
ను. ఆకవర్ణకంబు పరంబగునపుడు ఉకారాదేశంబు వచ్చును.
ఉ. వెల-డి-వెల-దుక-పాల-తి-పాల-తుక. మొ.

39. గుణవాచకంబులగు నల్లాదులకు నవర్ణకంబు. ఉ.
నల్లన-ఎఱ్ఱన-తెల్లన - పచ్చన - చామన - తియ్యన - పుల్లన
చక్కన. మొ.

౪౦. మత్తైర్థమందు పుంవాచకములకు కాదు ప్రత్యయంబును-స్త్రీవాచకములకు కలైప్రత్యయంబును వచ్చును. ఉ.చెలి కాదు-చెలికలై-వన్నె కాదు-వన్నెకలై. మొ. చెలిమికలవాడు-చెలిమికలది-వన్నెకలవాడు-వన్నెకలది అని యర్థము.

౪౧. చిన్నాదులకు టికవర్గకము వచ్చును. ఉ. చిన్నటికము-పెద్దటికము. మొ.

౪౨. దభూర్థంబునందు బంటిగొలందులగు. ఉ. మోకాలిబంటి-మోకాలిగొలది.

౪౩. స్త్రీవాచకంబులగుచో వగాదులకు ఆడివర్గకంబువచ్చును. ఉ. వగలాడి-చిన్నెలాడి. మొ.

౪౪. సంస్కృతమం దేయే యర్థంబులయం దేయే విభక్తి వచ్చునో, తెనుగునందు ఆయా యర్థంబులయం దాయా విభక్తి వచ్చును.

సీత సర్వోత్తమురాలు-	ప్రతిపదికార్థమునః బ్రథమ.
సీతను దలంచెద-	కర్తార్థమున ద్వితీయ.
సురలచేత నుతింపబడియె-	కర్తార్థమునః దృతీయ.
ఖడ్గముచేత నఱకె-	కరణార్థమునః దృతీయ.
దయచేత రక్షించె-	హేత్వార్థమునః దృతీయ.
నాగొఱ కిచ్చె-	సంప్రదానమునః ఐతుర్థి.
పాదమువలనః బాసె-	అపాదానార్థమునః బంచమి.
నీవలనః బ్రదికితి-	హేత్వార్థమునః బంచమి.

హలంతురీచేదము.

౩౩

రామునిదాసుఁడు- సంబంధార్థమున పక్షి.

జగములకుఁగర్త- కర్తార్థమున పక్షి

వై కుంతమందుండె- అధికరణంబున సప్తమి.

౪౫. తెనుఁగుచందుఁ గొన్నియెడల నొక విభక్త్యర్థముండు మఱియొక విభక్తి వచ్చును. ఉ. సీత నాకు పర మిచ్చె-ఇచటఁ జతుర్థ్యర్థంబున పక్షి-శిరమున గురుపాదుకల వహించితి-ఇచటఁ దృతీయార్థమందు సప్తమి-సుఖముండె-ఇక్కడతృతీయార్థమందుఁ బ్రథమ.

౪౬. అచేతనవాచకములయిన శబ్దములకుఁ దృతీయానప్త మ్యర్థములయందు ద్వితీయయు-ద్వితీయార్థమందుఁ బ్రథమయు వైకల్పికముగా నగును ఉ. కత్తిని గొప్పను నఱకెను - కత్తిచేఁ గొప్పను నఱకెను ద్వారకనున్నవాఁడు - ద్వారకయందున్న వాఁడు రథమెక్కి-రథమునెక్కి మొ.

౪౭. ఉండిశబ్దము పరంబగునపుడు పూర్వశబ్దమునకు ద్వితీ యానప్తములగును ఉ. వనమునుండి - వనమందుండి - బ్రహ్మ లోకముననుండి మొ.

౪౮. పృథ్వీతలవిశేషణమునకుఁ బ్రథమ వచ్చును. ఉ. అనఘచరితుఁడు రఘునందనునకుఁ బ్రణతి మొ.

౪౯. విశేషణ విశేష్యంబు లితర శబ్దములచేత వ్యవథా నము గలవియు నగును. ఉ. రాముఁడలఁచెద సుగుణాధిరాము నెపుడు-రామునధిరాము సద్గుణధాముఁ డలఁతు. మొ.

౫౦. తెనుఁగునందు విశేషణ గతములయిన బహువచనములకు ఏకవచనము వచ్చును. ఉ. ఇంఁయిన పలుకులు-సొంపయిన నీరులు-ఇష్టమగు పదార్థములు. మొ.

౫౧. తెనుఁగునందును ద్విగుసమాసము-కర్త ధారయసమాసము-తత్పురుష సమాసము-ద్వంద్వసమాసము - బహువ్రీహి సమాసము-ఉపమాన సమాసము-ఉత్తరపద లోపసమాసము-రూపకసమాసము మొదలగు సమాసములు కలవు.

ముచ్చిచ్చు-మువ్వన్నె-ముక్కాక. మొ. ద్విగువు.

నల్ల గలువ-తెల్ల దమ్మి. మొ. కర్త ధారయము.

మల్లెపువ్వు-దొంగయలుకు మొ. తత్పురుషము.

తల్లిదండ్రులు-ఆన్నదమ్ములు. మొ. ద్వంద్వము.

అలరువిల్తుఁడు-నలువ. మొ. బహువ్రీహి.

చిగురు-గేలు-జొంటిమోవి. మొ. ఉపమానపూర్వపదము.

కేలుదమ్మి-రాచసింగము. మొ. ఉపమానోత్తరపదము.

జవాబిస్తెట్టి-వంటలరంగమ్మ. మొ. ఉత్తరపదలోపము.

కన్ను గలువ-కొనుమిన్ను. మొ. రూపకము.

౫౨. సమాసాంత ప్రత్యయవిధులు ఔపవిభక్తికములవలె శేయఁదగినవి. ఉ. అలరువిల్తుఁడు-వాలుగంటి - తమ్మిచూలి - నలువ. మొ.

౫౩. కేవలాంధ్రపదములతోఁగూడిన సమాసమును సమాసకమందురు. ఉ. నిండుపున్నమనాటిజాబిల్లి వెన్నెల తేట తియ్యని గ్రొమ్మావి తోట నీటు. మొ.

౫౪. సమాసకావయవములయిన శబ్దములయందు విభక్తి మొదలయినవానికి లోపము వచ్చును. ఉ. వేల్పుదొర - రాచ కొమరుడు. మొ. మొదలగు అని యున్నందువలన తప్పికంటి ఇత్యాదులయందు సమావాచకలోపంబును - వేల్పులచెట్టు - మా పులతోట ఇత్యాదులయందు యొక్కకుమాత్రము లోపంబును గ్రహింపబడును.

౫౫. సంస్కృతాంధ్రపదములతోడఁ గూడిన సమాసంబు మిశ్రసమాసంబు. ఉ. పద్మాకరపుఁ దావిచెలుపు - పాలకడలి పట్ట రామణీయకము మొ.

౫౬. ఆటక్షరములవఱకును తెనుఁగుపదము సంస్కృతపదముతో సమసించి కర్తృధారయ మగును. ఉ. వాడి మయూఖములు - వేడి పయోధాగలు - కలికి భుజంగ కన్యలు. మొ.

౫౭. అనేకములయిన సంస్కృత శబ్దములు తెనుఁగు శబ్దములతోడను - తెనుఁగుశబ్దములు సంస్కృత శబ్దములతోడను యథేచ్ఛముగాఁ దమ తమవిభక్తివికారములతో సమసించుచున్నవి. ఉ. తెలిదప్పి కంటిగేహిని పుట్టినింటి సంపత్తి పెంపు - కలువకంటి కటాక్షంపు గుంపులు. మొ

అభ్యాసము.

హాలంఠములననేమి! అవి యెన్ని విధములు! గుణవర్గణ శబ్దములను కొన్నిటిఁ జెప్పుము. అగుణవర్గణశబ్దములను కొన్ని

చెప్పము. కకుప్ - డిక్ - వాక్ - రాట్ - సుహృదమ్ - అనడ్వా
హమ్ - వీనికిఁ దెలుగున నగురూపంబు లెవ్వి? ఇమనిచ్ ప్రత్య
యాంతములకుఁ గొన్ని యుదాహరణములు వక్కాజింపుము.
పథిఁ - ఋభుఁ - అప్ - వీనికిఁ దెలుగు రూపములు చెప్పము.
వాఁడు - వీఁడు - ఎవఁడు - వీనికిఁ స్త్రీలింగరూపము లెవ్వి? ఆ తావి-
ఈ దేశము - ఏ అమరులు - ఆ పట్టణము అని యుండునపుడు
సమసనరూపము లెట్లుండును? నేను భక్తుఁడను - అనునపుడు
రూప మెట్లు వచ్చునో సూత్రములు చెప్పి రూపింపుము.
అప్రోలు - అస్వర్గము - ఆఋషి - అనురూపంబులు సాధువులా?
తెనుఁగున స్త్రీప్రత్యయములెవ్వి? తథితాంతము లెవ్వి? కారక
ము లెవ్వి? సమాసము లెన్నివిధములు? ముచ్చిచ్చు - తెల్ల
గుట్టము - చెట్టుకొమ్మ - కలువకంఠి - ఈ సమాసములకుఁ జేల్లెవ్వి?

హలంతపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

క్రియాపరిచ్ఛేదము

౧. ఉపకృతి-పరిణతి-సంవృతి అని తత్సమక్రియలు మూడు విధములు గలవి.

౨. పుష్-ణు మొదలైనవి ఉపకృతి క్రియలు. భూ - శి మొదలైనవి పరిణతి క్రియలు. రంజి-వసి మొదలైనవి సంవృతి క్రియలు.

౩. ఉపకృతిక్రియ ఘో - త్ - మొదలైన కృత్ప్రత్యయము లంతమందుఁగలదియై ప్రకృతియగును. ఉ. పోష - నుతి స్తుతి. మొ

౪. పరిణతిక్రియ ఆయ్-అప్ - అర్ అనువానితోఁగూడి ప్రకృతియగును. ఉ. జయ్-క్షయ్-సంశ్రయ్ - అనుభవ్ - పరి భవ్ - అపహ్నవ్ - భర్ - వక్ - హర్. మొ.

౫. సంవృతిక్రియ ఉపదేశ కాలమందు సిద్ధమైన స్వరూప ముతోఁగూడి ప్రకృతియగును. ఉ రంజ-వస-అర్థ - గర్వ గణ-దండ-భజ. మొ.

ఈమూడువిధములైనక్రియలకు భేద మెట్లెఱుంగవలయును?

౬. తద్ధర్మ వర్తమానభూత భవిష్య దర్థకములని క్రియలు నాల్గువిధములు గలవియగును.

తద్ధర్మమనఃగా భూతాద్యర్థత్రయ విలక్షణమైన కొండొక యర్థవిశేషము.

2. మూడు విధములైన క్రియాపదములకును స్వార్థమందును - జీజర్థమందును ఇంచు అనునాగమం బంత్యావయవముగా వచ్చును. ఉ. పోషించు-పోషింపించు మొ

౩ దేశ్యక్రియలకు ణ్యర్థంబునమాత్ర మీయాగమంబు వచ్చును. ఉ. కొట్టించు-రావించు మొ.

౪. సమస్త క్రియలకు వర్తమానార్థమందు చువర్ణంబు అగమంబుగా వచ్చును

౧౦. క్రియలకు వర్తమానార్థమందు ఉన్న అను శబ్దంబును భవిష్యదర్థంబున కల అను శబ్దంబును అనుబంధము లగును-

౧౧. మహత్తు కర్తయైనపుడు ఉన్న అనుశబ్దమునకు దీర్ఘంబు వచ్చును.

౧౨. మహత్తు కర్తయైనపుడు వర్తమానార్థమందును - భవిష్యదర్థమందును-వ్యతిరేకార్థమందును క్రియాపదంబుల ప్రథమ పురుషైక వచనంబునకు డువర్ణకంబు వచ్చును ఉ. పోషించు చున్నాడు-వండుచున్నాడు-వండగలడు-వండడు. మొ.

౧౩. అనుబంధము - ప్రార్థనార్థ - ఇచ్చు - వ్యతిరేకార్థము. తుమున్నర్థము ఇవి ప్రవర్తగుచువుడు ఇంచుగాగమసంబంధియగు చకారంబునకు పకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. పోషించు

గలదు-పోషింపుము- పోషింపింపుము-పోషించు-పోషించు
పండింపగలదు. మొ

౧౪. అమహత్తు కర్తయైనపుడు వర్తమానార్థకప్రథమపురు
షైకవచనబహువచనములకుఁ గ్రమంబుగ ది-వి అను వర్ణకం-
బులును - భవిష్యదర్థమందును - వ్యతిరేకార్థమందును ప్రథమ
పురుషైకవచన బహువచనములకు దు-వు అను వర్ణకంబులును
వచ్చును. ఉ. పోషించుచున్నది - పోషించుచున్నవి. వండుచు
న్నది - వండుచున్నవి పోషించగలదు - పోషించగలవు. వండఁ
గలదు-వండగలవు పోషించదు - పోషించవు - వండదు- వం
డవు మొ.

౧౫. సమస్తక్రియలయందును అన్ని యర్థములయందును
మధ్యమ పురుషైకవచనమునకు వువర్ణకంబును-ఉత్తమపురుషైక
వచనబహువచనములకు ను-ము వర్ణకంబులును-తక్కిన బహు-
వచనములకు రువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ పోషించుచున్నావు-
పోషించగలవు - పోషించవు - పోషింతువు - పోషించుచున్నా
ను-పోషించుచున్నాము - పోషించగలను - పోషించగలము-
పోషింపను-పోషింపము-పోషింతును - పోషింతుము- పోషిం
చుచున్నారు - పోషించుచున్నారు - పోషించగలరు - పోషిం
చగలరు-పోషింపరు - పోషింపరు- పోషింతురు- పోషింతురు -
వండుచున్నావు - వండుచున్నాను. వండుచున్నాము-వండుచు
న్నారు. మొ.

౧౬. భూతార్థమందును - తద్ధర్మార్థమందును ప్రథమపురుషులైనవచనంబునకు లోపంబు వచ్చును.

౧౭. భూతార్థమందు ప్రథమపురుషులైనవచనంబున భాత్వంతోకారంబునకు ఎకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ పోషించెను-పోషించును - వండెను - వండును. మొ.

౧౮. భూతార్థమందును - క్త్వా ప్రత్యయార్థమందును - క్రియాంత్య వర్ణమునకు ఇకారాదేశంబు వచ్చును. క్త్వా. ఉ. పోషించి-వండి. మొ.

౧౯. భూతార్థక మధ్యమోత్తమపురుషములయందు తివర్ణంబును-తద్ధర్మార్థక ప్రథమపురుషులైనవచనములేష్వః దక్ష్మిణ పురుషములయందు దువర్ణంబును వచ్చును. త. ఉ. వండుదురు. వండుదువు - వండుదురు - వండుదును- వండుదుము.

౨౦. భూతార్థక క్రియాపదంబులమీఁది వు-రు - ను-ము అను వర్ణకములయందలి ఉకారమునకు ఇకారాదేశంబు వచ్చును. పోషించిరి-పోషించితివి-పోషించితిరి-పోషించితిని - పోషించితిమి-వండిరి - వండితివి. మొ.

౨౧. వ్యుత్తరేకార్థమందును భవిష్యదర్థమునందును తుముశ్చర్థమందును క్రియాంత్యవర్ణమునకు అకారాదేశంబువచ్చును. ఉ. వండడు-వండఁగఁడు-వండన్. మొ.

౨౨. తద్ధర్మార్థమందు దువర్ణంబు పరంబగునపుడు ఇంచుశాగమసంబంధి చువర్ణకంబునకు లోపంబును - చిందుపూర్వక

దువర్ణకంబునకు తువర్ణాదేశంబును వైకల్పికముగా నగును. పోషింతురు-పోషింతువు-పోషింతురు - పోషింతును-పోషింతు-ము-వండింతురు. మొ.

౨౩. తద్ధర్మార్థకరూపాంతరంబును గ్రియాంత్యవర్ణంబునకు ఎకారాదేశంబును - ప్రథమపురుషైకవచనమందు ద్రుతాంతంబులగు-డి-డు వర్ణకంబులును-రు-వు-ను-ము వర్ణకములు పరములగునపుడు దకారంబు వచ్చును. ఉ. పోషిం చెడి-పోషిం చెడు - పోషిం చెదరు-పోషిం చెదవు-పోషిం చెదరు-పోషిం చెదను-పోషిం చెదము-వం చెడి-వం చెడు-వం చెదరు. మొ.

౨౪. ప్రాథనార్థకి మధ్యమపురుషైకవచన బహువచనములకుఁ గ్రమముగా ము-డు వర్ణకంబులు వచ్చును ఉ. పోషింపుము-పోషింపుడు-వండుము-వండుడు మొ.

౨౫. ఏకవచనమునందు వచ్చునట్టి మువర్ణకము హల్లుపరంబగునపుడు వైకల్పికంబుగ లోపించు. ఉ. పోషింపుము నీవు-పోషింపు నీవు-వండుము నీవు-వండు నీవు. మొ.

౨౬. ప్రాథనార్థకి ము-డు వర్ణకంబులకంటె - ఆ - ఇ - ఊ - ఈ-లు వైకల్పికంబుగఁ బ్రయోగింపబడును. ఉ. పోషింపుము-పోషింపుఁడ-పోషింపుమా - పోషింపుఁడా-పోషింపుమి-పోషింపుఁడి - పోషింపుమి - పోషింపుఁడి - వండుము-వండుఁడ - వండుమా-వండుఁడా-వండుమి-వండుఁడి - వండుమి - వండుఁడి. మొ.

౨౭. వ్యతిరేకార్థక మధ్యమపురుషంబునకు ఎ-వ-ట-ట-
అయ్య-అయ్య అనునవి ప్రార్థనాద్యోలేకములు గా వచ్చును.
ఉ. పోషింపవె - పోషింపరె-పోషింపవే - పోషింపరే-పోషింప
-వొ-పోషింపరొ - పోషింపవో - పోషింపరో - పోషింపవయ్య-
-పోషింపరయ్య - పోషింపవయ్య - పోషింపరయ్య- వండవె-వండరె-
వండవే-వండరే-వండవొ - వండరొ-వండవో - వండరో-వండ
వయ్య-వండరయ్య-వండవయ్య-వండరయ్య. మొ.

౨౮. ఉభయకర్తృక ప్రార్థనార్థకంబునకు మువర్ణకంబు పరం
బగునపుడు దకారంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. పోషిం
పుదము-పోషింతము-వండుదము. మొ.

౨౯. వ్యతిరేక ప్రార్థనార్థకంబున ము - డు వర్ణకంబులు
పరంబగునపుడు కువర్ణకంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును.
ఉ. పోషింపకుము-పోషింపకుడు-వండకుము-వండకుడు. మొ.

౩౦. సమస్తక్రియాపదముల యంతమందు భావార్థమున
టవర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. పోషించుట-వండుట. మొ.

౩౧. వ్యతిరేకభావార్థమందు మివర్ణకంబు వచ్చును. ఉ.
పోషించమి-వండమి. మొ.

౩౨. క్వార్థక రూపముమీఁద అకారంబును కవర్ణకమును
వచ్చి వ్యతిరేకక్వార్థకమగును. ఉ. పోషింపక-వండక. మొ.

౩౩. ధాతువుమీఁద ద్రుతపహితంబగు చువర్ణకము వచ్చి
శత్రర్థకమగును. ఉ. పోషించుచుక-వండుచుక. మొ.

౩౪. ధాతువుమీఁద ద్రుతసహితంబగు దువర్ణకము వచ్చి అసంఖ్యాన్యకముగును. ఉ. పోషించుడు-వండుడు. మొ.

౩౫. ధాత్వంతోకారమునకు ఇకారాదేశంబును - ద్రుత సహిత నకారంబును వచ్చి చేదాద్యన్యకముగును. ఉ. పోషించిన-వండిన. మొ.

౩౬. ధాతువుమీఁద చువర్ణకము ఉన్న అనుదానితోఁ జేరి వచ్చి వర్తమానార్థకవిశేషణమును - క్తార్థకక్రియారూపముమీఁద నవర్ణకము వచ్చి భూతార్థకవిశేషణమును - తుమున్నర్థక క్రియారూపముమీఁద కల అనునది వచ్చి భవిష్యదర్థక విశేషణమును-ధాతురూపమును మీఁద ఎడి-ఎడు ప్రత్యయములు వచ్చిన రూపములు సార్థక విశేషణములు నగును. ఉ. పోషించుచున్న - వండుచున్న-పోషించిన-వండిన-పోషింపఁగల-వండఁగల - పోషించు - పోషించెడి-పోషించెడు-వండు-వండెడి-వండెడు. మొ.

౩౭. ధాతువుమీఁద ఆకారమును నివర్ణకంబునువచ్చి వ్యతిరేకార్థక విశేషణముగును. ఉ. పోషింపని-వందని. మొ.

౩౮. క్రియలకు కర్తావ్యమందు పదుశబ్దం బనుబంధకంబగును. దానిమీఁద గర్తప్రయోగమునకువలె ఉన్నాను బంధము మొదలగు కార్యములు వచ్చును. పోషింపఁబడుచున్నాఁడు-పోషింపఁబడియెను-పోషింపఁబడఁగలఁడు-వండఁబడుచున్నాఁడు-వండఁబడియెను - వండఁబడఁగలఁడు. మొ.

ఆంధ్ర వ్యాకరణము

3౯. జీజర్థకమునకు మునుపటివలె నించుగాగమంబును -
అనుబంధాదులును వచ్చును ఉ. పోషించుచున్నాడు-వండిం
చుచున్నాడు. పోషించెను-వండించెను. మొ.

కొన్ని థాతువులు నానావిధములుగా జీజంతము లగు
చున్నవి.

థాతువు-ప్రేరణ కర్తృర్థకము	థాతువు-ప్రేరణ కర్తృర్థకము
కడుచు-కడపు	పూను-పూనుచు-పూనించు
విటుగు-విటుచు	లేలు-లేలుచు-లేలించు
మేయు-మేపు	కుదురు-కుదురుచు-కుదిరించు
లేచు-లేపు	విను-వినుచు-వినిపించు
తెలియు-తెలుపు	మను-మనుచు-మనిపించు
తిరుగు-త్రిష్ట	అడఁగు-అడఁచు-అడఁగించు
తునుఁగు-త్తుంచు	కరఁగు-కరఁచు-కరఁగించు
తిను-తినుపించు	కలఁగు-కలఁచు-కలఁగించు
పడు-పటుచు	ఉడుగు-ఉడుపు-ఉడిగించు. మొ.

౪౦. క్రియాఫలంబుకర్తృగామియగునపుడుకొనుథాతువు
థాతువునకనుప్రయుక్తంబగు. కొనుథాతువు పరంబగునపుడు
థాత్వంతోకారమునకు ఇకారంబు వైకల్పికముగా నాదేశం
బగును. ఇదియ యాత్మనేకదాఢ్యంబు. ఉ. పోషించుకొనుచు
న్నాడు-వండుకొనుచున్నాడు - పోషించుకొనుచున్నాడు -
వండికొనుచున్నాడు. మొ

క్రియాచరిచ్చేదము.

రగ. భాతుభిన్నంబయిన శబ్దంబుమీఁద భాతుత్వమును వివక్షించునపుడు ఇంచు ఈ గాగమంబు వచ్చును. ఉ. పల్లవించె-చిగిరించె. మొ.

ర౨. భూత తద్ధర్తార్థములయందు ఒశుపత్వాది తిర్యక్కులును అచేతనంబులును గర్తలగునపుడు బహువచనం బేక వచనభేదంబుగను ఉ. చిలుకలు రంజిల్లె - చివుళ్లు విలసిల్లె - చిలుకలు రంజిల్లు - చివుళ్లు విలసిల్లు. మొ.

ర౩. ఆయంతంబుగానిదియై - లఘువయిన యొక యక్షరము పూర్వమునందుఁగల క్రియయొక్క అంత్యంబైన వర్ణంబునకు ఇకారాగమంబు వైకల్పికంబుగ వచ్చును. ఉ. ఘటించె-ఘుంచె-నంచె-నాయించె-వధించె-వధియించె. మొ.

ర౪. రంజఘట ఇత్యాద్యకర్తః భాతువుల యించుగాగమ సంబంధివిందు చకారంబులకు రెండు లకారంబులు సంక్లిష్టంబులై యాదేశంబులగును ఉ. రంజిల్లు-ఘటిల్లు-విస్తరిల్లు. మొ. తద్భవములందును గలదు. ఉ. ఆపటిల్లు - నివ్వటిల్లు. మొ.

ర౫. ద్విత్వంబులేకయును ప్రయోగంబులు గలవు. ఉ. రంజిలు - నివ్వటిలు.

ర౬. రంజ ఘట భాతువులకు జిన్ను పరంబగునపుడు లద్వయ్యాదేశంబు గలదు. జీజర్థంచుగాగమము పరమగునపుడు లకారద్వయా దేశయోగ్యంబు స్వార్థంచు గాగమమునకు

విశేషముగా వచ్చును. చేసెను - చేసిరి. చేసెడిని - చేసెడును -
చేసెదరు. చేసి-చేసినను-చేసిన. ఉన్నాడు-ఉన్నారు - ఉంటిరి-
ఉంటిరి-ఉందురు-ఉండము - ఉంట-ఉన్నను-ఉంచుచున్నాడు-
ఉంచుచున్నారు రాగలడు - రాగలరు-వత్తురు-రమ్ము-రండు-
వత్తెము-రాడు-రారు-రాకుము-రాకుడు-రప్పించుచున్నాడు-
రావించుచున్నాడు-రప్పించుచున్నారు - రావించుచున్నారు-
చూడగలడు-చూడ గలరు - చూతురు- చూడుము-చూడఁ
డు-చూడడు-చూడరు - చూడమి. కలడు- కలరు - లేడు-
లేరు-లేమి-లేక. మొ.

అభ్యాసము.

భాతువు లేన్ని విధములు? తత్సమక్రియ లేన్ని విధములు?
ఈక్రింది పదములలోని తత్సమచేశ్య క్రియలను వివరించి
చెప్పుము చేయు-సృజించు-కొట్టు-రంజించు - వ్రాయు - తోధిం
చు - తెగించు - తిరియు - మురియు-కోయు - నయించు - అను
సరించు - సంభవించు - చలకరించు - ఆవ్రలించు-అంగలించు-
త్రైంచు. మొ.

క్రిందిపదములలోని ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుషములను
వివరింపుము మఱియును కాలములను-అర్థములను - వచనము
లను సయితము వివరింపుము.

నుతించుచున్నాడు- వ్రాయుచున్నాడు-చూచుచున్నావు-
కోయొచున్నాము-తీయుము-వండవు - వ్రాయకుము - అందము-

చేయుదము - వండెడు - వండెడి - వండు - వండఁగలవు -
వండను - వండము - కోయను - చూచె - చూచితిని - చూచితిమి.

ఈ క్రిందిపదము లేయేయర్థములయందు వచ్చినవో
చెప్పము.

ప్రాయుట - ప్రాయఁ - ప్రాసినఁ - ప్రాయు - ప్రాయుచుఁ -
ప్రాయమి - ప్రాసెడి - ప్రాయుచున్న - ప్రాయఁగల - ప్రాసిన - ప్రా
యుడుఁ.

ఈ క్రిందిపదములను సూత్రములు చెప్పి నిర్వచింపుము.

వండని - పోషించుచున్నాఁడు - వండఁడు - చేయుఁ - ప్రాసి -
పోషింపుము - పోషింపించు - పోషింపఁబడఁడు - పోషించుకొను -
పోషింపింపఁబడుచున్నాఁడు.

భవిష్యదర్థమందు వచ్చునట్టి యనుబంధమేమి? వర్తమానా
ర్థమందేది? తద్ధర్మము - భూతము - భవిష్యత్తు - వర్తమానము వీనిని
నిర్వచింపుము. భావార్థము - చేదర్థము - తుమున్నుర్థము - వ్యతి
రేకత్వార్థము - ప్రాప్తనార్థము వీనియందు వచ్చునట్టివర్తకములను
జెప్పము.

చిలుకలు రంజల్లెఁ - చివుళ్లు విలసిల్లుఁ - వీనిమీఁదఁ
గొంత చర్చ చేయుము.

క్రియాపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

ప్రతి 1-1 ద్వ. అ-

మొల్లరామాయణము, చిన్న సైజున పెద్దక్షరములతో చక్కగ		
ముద్రితము	...	0 10
మార్గంజేయపురాణము, మారనకృతము	...	1 12
ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము, ఇదివఱకుముద్రితమైన		
ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనున్నది గిట్టుబైండు...		
2 వాల్యములు ఆత్మశ్రమప్రతి	...	7 0
మనుచరిత్ర, సజీ	...	2 0
మనుచరిత్ర విమర్శనము	...	1 0
మనుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము, చక్కనిది	...	4 0
ఆముక్తమాల్యద, ,, (అచ్చగుచ్చముది.)		
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, ప్రొత్తూరు	...	0 10
డిటో కాలికోబైండు	...	0 14
మారవిహసము	...	0 12
డిటో కాలికోబైండు	...	1 2
రామాఖ్యదయము	...	1 4
డిటో కాలికోబైండు	...	1 10
కాశీఖండము, చక్కనిప్రొత్తూరు	...	1 8
డిటో కాలికోబైండు	...	1 12
సారంగధరచరిత్రము, చేమరార పేరికవిశ్లేషము	...	0 8
కవికర్ణరసాయనము, మాంధాతచరిత్ర	...	1 8
,, కాలికోబైండు	..	1 14
నిరంకుశోపాఖ్యానము, దుగ్గకవికృతము	...	0 6
నీలాసుందరీచరిత్రము, గు చిమంజి నిష్కృతవిశ్లేషము	...	0 4
,, కాలికోబైండు	...	0 8
పారికాతాపహరణము, మేలుకాకోములు, చిన్న సైజు, ప్రొత్తూరు	...	0 8
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. శంకరకవిప్రణీతము	...	0 12
డిటో మేలుప్రతి, కాలికోబైండు	...	1 2
అనిరుద్ధచరిత్ర, కనుపర్తి. అబ్బయామాత్యప్రణీతము	...	0 8
డిటో కాలికోబైండు	...	0 14

అనంతపురాణము, పిడువర్తి. సోమనాథ ప్రణీతము
 తన్నుటనపురాణము, పాపకవికృతము
 కంచతంత్రము, నారాయణకవికృతము
 డిటో కాలికోత్తైందు
 వృసింహపురాణము, ఎట్టాపైగ్గడ ప్రాంతకూర్పు
 డిటో కాలికోత్తైందు
 రసికజనమనోభిరామము
 ఆంధ్రలిలిలోపాఖ్యానము
 ఆంధ్రభాషాభూషణము
 ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీ
 ఆంధ్రభాషార్థము
 అంబరీషాపాఖ్యానము, సటీ, (భాగవతము)
 గజేంద్రమోక్షము, సటీ, పుక్కినిహిరు
 డిటో కాలికోత్తైందు
 రుక్మిణీకల్యాణము, సటీ
 శ్రీవివేకానందవిజయము
 ప్రాచీనదేశచరిత్రలు
 భారతరమణీమణులు 1-భాగము
 డిటో 2-భాగము
 శ్రీమహాభక్తనిజయము
 శోణకాళిదాసకథలు 1-వ భాగము
 మైరానజచరిత్ర, చక్కనిహిరు
 శేచుక్క పగటిచుక్కకళా
 పూర్వాద రామన్నకథలు
 సత్యమేవనిజయము, శ్రీ కొ. ఆనంతాచార్యకృతము

...	2	4
...	1	2
...	1	0
...	1	2
...	0	12
...	1	0
...	0	12
...	1	2
...	0	2
...	0	2
...	0	12
...	0	2
...	0	6
...	0	8
...	0	8
...	1	12
...	1	12
...	0	12
...	0	8
...	4	0
...	0	12
...	0	1
...	0	8
...	0	2
...	0	6

	ప్రతి 13 మ.	అ
శివబలిసీరికథలు, శ్రీ కృతకూర్పు 1-వ భాగము	...	0 6
2-వ భాగము	...	0 8
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు, మలభక్తి	...	1 8
పరిష్కృతినోదకథలు	...	0 12
అరేబియన్ నైట్సుకథలు, చక్కనికూర్పు	...	1 4
రాధుకృష్ణ జీవితము	...	0 8
శ్రీగురుబాద, శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్ర కవిచిత్రములు	...	3 8
తారాబాయి, చక్కనివవల, శ్రీ కృతకూర్పు	...	0 12
దిలారాను " "	...	1 4
అ ప్రమయము " "	...	1 8
నీతారానుము, కల్లాప్రగడ. సూర్యనారాయణరావు	...	1 4
అనందమత, నవల, నూతనముద్రితము	...	0 12
కపాలకుండల, నవల	...	0 14
సాంఘిక దౌర్జన్యము	...	0 14
విజయదేవి	...	1 2
దుర్గేశ్వరందేవి, నవల, సాధారణ ప్రతి	...	0 8
వివస్థా, నవల, శ్రీ కృతకూర్పు	...	0 8
మదాలస "	...	0 10
మలనరంజని "	...	0 8
టిప్పుసుల్తాన్ "	...	1 4
మనోహరి " టి. యస్. రామకృష్ణ గారిది	...	0 12
లోషీనార, చరిత్రవిషయకమగు నవల	...	0 12
భోజనికథలు	...	0 8
శక్రమార్కునికథలు	...	0 8
శేతాకునికథలు	...	0 8
దరమానందశిష్యులకథలు	...	0 8
వైద్యులకథలు	...	0 4

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

202, ఎస్. వడ్డే, చెన్నపురి.